

POLISH-UKRAINIAN FOUNDATION «**THE INSTITUTE OF INTERNATIONAL ACADEMIC AND SCIENTIFIC COOPERATION**»

THEOLOGICAL ACADEMY OF THE UNIVERSITY OF CARDINAL STEFAN WYSHINSKY IN WARSAW

FUNDACJA ADD

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Збірник наукових есе учасників наукового стажування

**Варшава, Республіка Польща
2021**

Академічна доброчесність: виклики сучасності : збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 23.08 – 01.10.2021) / уклад. Ю. Главчева; Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці»; Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського; Фундація ADD. Варшава, 2021. 92 с.

Укладач: ГЛАВЧЕВА Ю. М., PhD, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

У збірнику викладено матеріали наукових есе учасників стажування, організованого Польсько-українською Фундацією – Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці спільно з Духовною Академією Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві та польською Фундацією ADD.

Метою стажування є ознайомлення із європейськими підходами щодо питання наукового плагіату і популяризація академічної доброчесності, а також підвищення кваліфікації освітян та поглиблення співпраці в академічній та науковій галузі між Україною та Польщею.

У збірнику розглядаються основні проблеми академічної доброчесності в навчальних та наукових роботах, що пов'язано з інтенсивною комп'ютеризацією та інформатизацією всіх аспектів людського життя.

ЗМІСТ

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ	6
Гагарін М. І.	7
ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗДІЙСНЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	7
Журавель А. В.,	10
Зінченко О. В.	10
ЧИ ПОТРІБНА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ АД В ОСВІТНЄ ТА НАУКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ УКРАЇНИ?	10
Карабінюк М. М.	13
ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПЛАГІАТУ В СТУДЕНТСЬКИХ КАРТОГРАФІЧНИХ ПРАЦЯХ.....	13
Лещук Г. В.	18
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ	18
Любицький Р. І.	21
ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ФАКТІВ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ У КУРСОВИХ РОБОТАХ СТУДЕНТІВ- АРХІТЕКТОРІВ.....	21
Марусяк Т. М.	25
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ	25
Оснач Р. Г.	30
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА НАУКОВА СПІЛЬНОТА.....	30
Павліченко Л. В.	33
АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ. ВИДИ ПЛАГІАТУ	33
Полягушко Л. Г.	37
ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В КПІ ІМ. ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО	37

Пономаренко Н. П.....	42
ЩЕ РАЗ ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ...	42
Пономаренко Н. Г.	46
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ.....	46
Самохвалова В. Л.	49
ДОСЛІДНИЦЬКА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ПЕРШИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ АНТИПЛАГІАТНОЇ ІНТЕРНЕТ-СИСТЕМИ STRIKEPLAGIARISM.COM.....	49
Сатохіна Н. І.	54
АВТОРСТВО НА ПРОДАЖ: ЧИ ІСНУЮТЬ МОРАЛЬНІ МЕЖІ РИНКУ? ..	54
Семченко Н. О.,.....	57
Бугайова М. О.....	57
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС.....	57
Снігур Н. С.....	62
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	62
Старостіна О. А.,	65
Лук'яненко Д. М.,.....	65
Башмаков Д. Г.	65
ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ	65
Старостіна О. А.,	69
Башмаков Д. Г.,	69
Єгорова С. Ю.	69
АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ – ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ.....	69
Тимчак В. С.,.....	73
Тріщ В. І.	73
ОСОБЛИВОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	73

Ткачук Р. Л.....	77
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА СПІЛЬНОТИ.....	77
Федевич О. Ю.....	81
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ВИМОГИ СЬОГОДЕННЯ.....	81
Якубівський І. Є.	87
ПЛАГІАТ В АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ ТА АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ: ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ	87
ОПУБЛІКОВАНІ ТЕЗИ ТА ЕСЕ, А ТАКОЖ РОЗМІЩЕНІ НА ВЕБ- СТОРІНКАХ МАТЕРІАЛИ НАДАЮТЬСЯ НА ІСНУЮЧИХ УМОВАХ І В НАЯВНІЙ ФОРМІ	92

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ

Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці» (ІМАНС, REGON 36590701300000) є неурядовою та некомерційною організацією, створеною на засадах добровільності, гуманності та гласності. Метою створення та діяльності ІМАНСу є сприяння розвитку потенціалу та підвищення академічної мобільності науковців та фахівців на арені міжнародної освіти.

Місце проведення стажування: державний вищий навчальний заклад Республіки Польща – Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві (REGON 006237430).

Проходження стажування забезпечує освітня Fundacja ADD (Варшава, KRS: 0000502104), метою діяльності якої є сприяння адаптації та інтеграції українських мігрантів за кордоном.

*Гагарін М. І.,
д-р. пед. наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗДІЙСНЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Як зазначається в Законі України «Про освіту», «академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу потребує: посилення на використанні методики досліджень і джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати досліджень, власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність» [1].

До найпоширеніших випадків порушення академічної доброчесності в освітньому процесі належать, зокрема: академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без посилення на відповідне джерело; самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів; фальсифікація – свідоме змінювання чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу, наукових досліджень; фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або

наукових дослідженнях; списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання; обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пілг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі; необ’єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

Заслугує схвалення практика сприяння академічній доброчесності, що передбачає популяризацію дотримання академічної доброчесності серед здобувачів вищої освіти та працівників; залучення здобувачів та їх об’єднань, стейкхолдерів до популяризації академічної доброчесності в закладах освіти;

розробку і вдосконалення нормативної та інформаційної бази з питань сприяння академічній доброчесності, механізмів запобігання, виявлення та процедуру розгляду випадків порушення академічної доброчесності; координацію з дотримання академічної доброчесності в освітньо-науковому середовищі [2].

Логічним є розгляд питань про дотримання принципів і правил академічної доброчесності в закладах освіти на засіданнях вчених, студентських рад, засіданнях кафедр. Контроль за дотриманням академічної доброчесності, інформування здобувачів освіти про неприпустимість порушення академічної доброчесності, реалізацію заходів щодо запобігання проявам академічної нечесності здійснюють науково-педагогічні працівники: завідувачі кафедр, декани факультетів, їх заступники, куратори академічних груп та ін.

На наш погляд, удосконалення процесу забезпечення академічної доброчесності в закладах освіти є нагальною потребою часу, вагомим чинником

здійснення ефективного процесу підготовки компетентних, креативних, чесних, конкурентоспроможних фахівців в умовах модернізації системи освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради України. 2017. 25 вересня.
2. Кодекс академічної доброчесності Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини URL: <https://udpu.edu.ua/pro-universitytet/dokumenty>.
3. Закон України «Про вищу освіту». Відомості Верховної Ради України. 2014. 19 вересня.

*Журавель А. В.,
канд. психол. наук, старший викладач кафедри
педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту,
Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка*

*Зінченко О. В.,
канд. психол. наук, старший викладач кафедри
педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту,
Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка*

ЧИ ПОТРІБНА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ АД В ОСВІТНЄ ТА НАУКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ УКРАЇНИ?

Освітнє і наукове середовища були і мають залишатись осередком доброчесності і етичності, демонструючи своїм прикладом вагомість цих складників для сталого розвитку і ефективного функціонування конкретної організації, сформованої громади як складника держави, і суспільства в цілому в умовах тотальної глобалізації. На жаль, на сьогодні в Україні прослідковується загальна тенденція різкого зниження академічних стандартів освітньої і наукової роботи та суттєве ігнорування етичних засад науково-освітньої діяльності у вищій школі. Можна перерахувати цілу низку факторів, що спричинили і підтримують дану тенденцію. До найбільш вагомих із них, з нашої точки зору, можна віднести наступні: стрімке зростання кількості здобувачів вищої освіти, вагома частка яких більшою мірою орієнтована на так званий формальний атрибут освіти – диплом; комерціалізацію освітнього процесу, що призводить до відчутної переорієнтації на потреби і запит споживачів освіти, з метою збереження навчального закладу в цілому, чи окремих його структурних підрозділів зокрема; прірва, що існує в цьому питанні між середньою і вищою ланками освіти, оскільки в середній ланці вкрай рідко приділяють увагу цим питанням, у зв'язку з чим більшість випускників шкіл, ліцеїв, гімназій лишаються зовсім необізнаними у сфері академічної чесності;

відсутність в освітніх програмах багатьох закладів вищої освіти навчальних дисциплін, спрямованих на формування у здобувачів вищої освіти розуміння суті поняття «академічна доброчесність» та з'ясування основних механізмів реалізації базових принципів академічної доброчесності; а також стрімкий розвиток новітніх інформаційних технологій та засобів комунікації, що при всіх відчутних своїх перевагах, несуть при цьому вагомі ризики, пов'язані зі спокусою недоброчесного використання почерпнутої інформації [1, ст.14].

У зв'язку з цим першочерговими рекомендаціями вважаємо наступні.

Академічне співтовариство має відчувати свою відповідальність перед суспільством за використання і розповсюдження як загальновідомих, так і новоздобутих знань, та формування і зрощування майбутніх еліт не лише в певній професійній сфері, а й на соціальній та політичній аренах. Саме у цьому контексті, з нашої точки зору, академічна чесність у наукових дослідженнях і освітній взаємодії є життєвою необхідністю для виведення України із тих скрутних економічних, соціальних, демографічних обставин, в яких їй, як незалежній демократичній державі, доводиться балансувати уже не одне десятиліття.

Кожен працівник сфери освіти і науки, перш за все, має усвідомлено взяти на себе відповідальність за якість власної наукової діяльності і тих освітніх послуг, що ним надаються. Етичні стандарти вищої освіти мають бути, так би мовити, імplementовані у його професійну етику, щоб сприяти прояву стійкої виваженої позиції з питань академічної чесності.

Викладачам і науковим співробітникам важливо підтримувати і розширювати контакти з освітніми і науковими співтовариствами, проявляти зацікавленість і активно долучатись до діяльності академічної спільноти, а також активно залучати до такої взаємодії здобувачів вищої освіти.

Як показує досвід, вагомим у протидії корупційній діяльності у вищій школі є активне залучення стейкхолдерів для забезпечення якості освітніх програм. Також

важливим складником реалізації академічної доброчесності у науково-освітніх колах є, на нашу думку, забезпечення прозорості і загальної доступності інформації, що містить відгуки про діяльність як вишу в цілому, так і конкретних його працівників.

Важливим є також впровадження в освітній процес навчальних дисциплін, спеціальних курсів, чи хоча би окремих модулів у певних академічних дисциплінах, спрямованих на роз'яснення здобувачам освіти значущості академічної чесності та розгляд механізмів її реалізації; а також включення обов'язковим компонентом програми діяльності наукових гуртків і секцій розгляд окремих вибіркового питань з даної теми, що потребують додаткового прояснення, в залежності від запитів здобувачів освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна доброчесність: виклики сучасності : збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 07.06 – 16.07.2021) / уклад. Ю. Главчева; Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці»; Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського; Фундація ADD. Варшава, 2021. 60 с. [Електронний ресурс]. URL: https://www.iiasc.org/wp-content/uploads/2021/08/iiasc_academic_integrity_06_2021-1.pdf.

2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. За заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.; Таксон, 2016. 234 с. [Електронний ресурс]. URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/assets/images/Kniga160514_web.pdf.

3. Штефан А. Причини вчинення плагіату та шляхи його попередження. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2017. № 4. С. 24-30.

*Карабінюк М. М.,
канд. геогр. наук, старший викладач кафедри
фізичної географії та раціонального природокористування,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПЛАГІАТУ В СТУДЕНТСЬКИХ КАРТОГРАФІЧНИХ ПРАЦЯХ

Важливим фактором розвитку сучасної географічної освіти і науки в Україні є дотримання учасниками освітнього процесу основних принципів академічної доброчесності (справедливості, чесності, довіри, відповідальності тощо) та попередження плагіату в академічному середовищі [7, 8]. Це є вимогою сучасності і сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців у сфері географії, які спроможні на самостійний пошук інформації про причинно-наслідкові зв'язки у навколишньому середовищі та індивідуально вирішувати найскладніші прикладні завдання природничої галузі.

Невід'ємною частиною географії є карти, які повсюдно використовуються у закладах освіти у процесі навчання учнів та студентів для формування просторових уявлень про поширення різноманітних процесів і явищ у навколишньому середовищі, географічних об'єктів тощо. Картографічний матеріал також використовують науковці-географи для представлення власних результатів наукових досліджень у публікаціях, монографія та інших наукових працях. Таким чином, карти є безпосередньо результатом інтелектуальної праці і, згідно чинного законодавства України (стаття 8, п. 12), захищені авторським правом [2]. Тому проблема плагіату у картографічних працях є важливою на шляху формування цінностей академічної доброчесності у вищих навчальних закладах України.

Карти мають особливе значення для навчання та науково-дослідної роботи студентів географічних спеціальностей, які впродовж всього освітнього процесу у

вищих навчальних закладах безпосередньо працюють із різноманітним картографічним матеріалом – топографічними, тематичними, електронними, інтерактивними та іншими видами карт. Окрім аналізу наявних карт, у процесі вивчення комплексу дисциплін у вишах студенти географічних спеціальностей вивчають сучасні методи та підходи створення картографічного матеріалу за допомогою ГІС-технологій [4, 5]. Функціонал сучасного програмного середовища ГІС та доступні студентам результати дистанційного зондування Землі дозволяють не тільки розробляти нові, унікальні картографічні продукти високої роздільної, але й модифікувати уже наявні карти [3, 4]. Такі можливості сприяють розвитку картографії та удосконаленню картографічних продуктів, але у студентському середовищі постає проблема визначення плагіату.

Загалом, на нашу думку, у картографічних працях плагіат може проявлятися у різних формах, які доречно об'єднати у дві великі групи: перша – це первинний плагіат, який характеризується навмисним копіювання безпосередньо основних параметрів об'єкту картографування (контури та межі, інформація про місцеположення географічного об'єкту, поширення процесу чи явища та ін.) та запозиченням інформації про його будову, властивості тощо, яка представляється на карті без посилання на першоджерело; друга – вторинний плагіат, який є привласненням чужих ідей та підходів до komponування, загального стилю оформлення картографічного матеріалу, а також дублювання оригінальних умовних позначень та особливостей їх розміщення на карті, копіювання ідентичної кольорової гами та інше, що в сукупності визначають оригінальність конкретної картографічної праці як результату інтелектуальної праці. Тут важливо зазначити, що до вторинного плагіату у картографічних працях студентів не належать запозичення типових лінійних, площинних чи будь-яких інших знаків й умовних позначень, які передбачені Галузевими стандартами України, низкою

нормативних документів картографічної, містобудівної, геологорозвідувальної та інших галузей [1, 6].

Невід'ємною частиною географічних карт є легенда карти. Вона сформована сукупністю умовних позначень, що використовувалися при розробці карти для позначення різноманітних географічних об'єктів чи процесів, із певним текстовим поясненням. У залежності від тематики географічної карти, її легенда може суттєво різнитися форматом та обсягом текстового пояснення. Наприклад, назви типи ґрунтів на ґрунтових картах вказуються одним словом або словосполученням, тоді як назви геокомплексів різного ієрархічного рівня чи їхніх типів на ландшафтних картах є відносно великими та представлені цілим реченням (вказуються низка ознак – генетична приналежність до форм рельєфу, склад геологічної будови, характер рослинності та ін.). Так, у студентських картографічних працях іноді зустрічаються прояви плагіату при вказанні назв та властивостей об'єктів картографування, якщо ця інформація є результатом наукових досліджень інших дослідників.

Найбільшою проблемою визначення плагіату у картографічних працях є відсутність можливостей їх автоматизованої перевірки. Зважаючи на значну складність картографічних матеріалів та специфіку їх укладання можливість цієї автоматизації залишається під сумнівом. Тому, для попередження плагіату в картографічних працях студентів вищих навчальних закладів України першочергово необхідним є розгляд цієї проблеми на заняттях з дисциплін географічного спрямування, на яких розглядаються теоретико-методологічні основи розробки та формування картографічного продукту, зокрема: «Основи геоінформатики», «Картографія», «Географічні інформаційні системи», «Інформаційні технології в географічній освіті та науці» та інші.

При організації перевірки на плагіат студентських праць географічних спеціальностей на кафедрах університетів основну увагу доцільно приділяти дипломним роботам бакалаврів та магістрів, підготовка і захист яких, зазвичай, вимагає розробки авторського картографічного матеріалу із елементами новизни. Для його перевірки необхідним є формування спеціалізованих кафедральних або факультетських експертних комісій, до складу яких повинні входити фахівці за спеціальністю представленої студентської роботи. Текстову частину легенд географічних карт, за умови її розміщення у додатку або у тексті кваліфікаційної роботи, необхідно аналізувати на предмет відсоткового співпадіння слів. Загалом, деталізована процедура перевірки картографічних праць студентів кожної із спеціальностей повинна бути врегульована внутрішнім університетським Положенням «Про академічну доброчесність», які на сьогодні, у більшості вищих навчальних закладах України, потребують доопрацювання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Геологічне картографування. Типові умовні позначення : основні вимоги ГСТУ / за ред. П. Ф. Брацлавський, В. Я. Великанов; Український державний геологорозвідувальний інститут. Київ: Міністерство екології та природних ресурсів, 2002. 101 с.

2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» (Документ 3792-ХІІ, чинний, поточна редакція. Редакція від 14.08.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.

3. Зацерковний В. І., Бурачек В. Г., Железняк О. О., Терещенко А. О. Геоінформаційні системи і бази даних : монографія / В. І. Зацерковний, В. Г. Бурачек, О. О. Железняк, А. О. Терещенко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 237 с.

4. Лабенко Д. П., Тімонін В. О. Геоінформаційні системи : підручник. Харків: ХНАДУ, 2012. 260 с.

5. Світличний О. О., Плотницький С. В. Основи геоінформатики : навчальний посібник / за ред. О. О. Світличного. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 295 с.

6. Бегаль Л., Буравченко С., Войтовська К., Ковтун А. та ін. Умовні позначення графічних документів містобудівної документації : видання офіційне. Київ: ДП «Укрархбудінформ», 2014. 140 с.

7. Фундаментальні цінності академічної доброчесності : переклад з англійської (перевидання друге). Міжнародний центр академічної доброчесності / за ред. Т. Фішман. Університет Клемсон, 1999. 36 с.

8. Юрко Н. А., Стифанишин І. М., Проценко У. М. Академічна доброчесність: основні принципи та види порушень. *Young Scientist*. 2020. № 3.2 (79.2). С. 133-136.

Лещук Г. В.,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

В сучасних умовах якість освіти є визначальною характеристикою будь-якого цивілізованого суспільства, що засвідчує конкурентоспроможність та високий потенціал його людського капіталу. Зasadничою умовою існування системи якісної освіти є дотримання усіма суб'єктами освітнього процесу принципів академічної доброчесності. Розуміння цього постулату поставило перед світовою академічною спільнотою стратегічне завдання: якнайшвидше модернізувати існуючі освітні системи відповідно до вимог сьогодення. Попри актуальність проблеми й усвідомлювану необхідність якнайшвидшого поширення цінностей академічної доброчесності у вітчизняному освітньому просторі, ми, на жаль, усе ще перебуваємо на етапі хоч і активного, але почасти сумнівно результативного просвітництва щодо даного питання.

Серед основних причин, що підштовхують здобувачів освіти до різних форм академічної недоброчесності (плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація даних, списування), найчастіше виокремлюють: перевантаженість студентів та викладачів; толерування недоброчесної поведінки у школі; низький рівень навчальної мотивації; хибні етичні норми; відсутність конкретних інструментів боротьби з виявами низької академічної культури та незацікавленість у цьому адміністративного та педагогічного персоналу закладів освіти; лінь і соціальна «мода» на поведінку за зразком пошуку легкого виконання будь-якої роботи тощо [3]. Погоджуємося, що ступінь ефективності упровадження принципів академічної доброчесності значною мірою залежить від прозорості та справедливої конкуренції випускників на ринку праці, де пріоритетом має стати не просто

наявність диплома, але підтверджених знань, умінь, навичок. При цьому базовою компонентою, яка, на нашу думку, визначає успішність імплементації принципів академічної доброчесності, є вмотивованість академічної спільноти, зокрема, здобувачів освіти.

Раніше отримані нами результати дослідження, участь в якому взяли 310 осіб (161 педагогічний і науково-педагогічний працівник (НПП) і 149 здобувачів освіти) свідчать, що чимало освітян і здобувачів освіти не мають достатньо мотивації і не бачать потреби в дотриманні принципів академічної доброчесності. Так, на запитання «Чи вважаєте Ви доцільною перевірку на плагіат студентських наукових робіт?» 133 НПП відповіли «так», 28 – «ні». 75 здобувачів освіти вважають перевірку на плагіат доцільною, 74 респонденти виступають проти перевірки на плагіат студентських робіт. На запитання «Чи вважаєте Ви доцільною перевірку на плагіат робіт педагогічних та науково-педагогічних працівників?» 149 опитаних НПП відповіли «так», 12 – «ні». 103 студенти вважають, що роботи педагогічних і НПП потрібно перевіряти на плагіат, 46 не бачать у цьому необхідності [2].

Вважаємо, що формування позитивної мотивації до дотримання академічної доброчесності є більш ефективною стратегією, ніж боротьба із академічною недоброчесністю адміністративними, каральними методами. Становленню такого механізму сприятиме практика без виняткового підходу до порушників, який має базуватись на прозорості вимог, їх адекватності та зваженості; відхід від формальності у виконанні завдань студентами у межах навчальних курсів (бажанішою є відсутність завдання, ніж виконання його студентом «для галочки»), справедлива і прозора система оцінювання навчальних досягнень студентів, розуміння здобувачами освіти необхідності виконання тих чи інших завдань (їх пряма кореляція з компетентностями та результатами навчання), вільний доступ студентів до засобів технічного контролю за якістю робіт. Популяризації академічної доброчесності та формуванню особистісної мотивації здобувачів вищої освіти має сприяти приклад самих викладачів, які займаються науковою діяльністю

з дотриманням принципів академічної доброчесності. Слід також пам'ятати, що студент вдається до академічної недоброчесності частіше через недостатню обізнаність, ніж через свідомий намір обманути [1]. Зважаючи на це, основним інструментом розв'язання проблеми студентської недоброчесної поведінки є системне навчання здобувачів освіти належному академічному письму, активна просвітницька робота в даному напрямку.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна доброчесність. Інформаційний бюлетень. Випуск № 6. Лютий 2020 р.
2. Лещук Г., Головчак М. Академічна доброчесність в освітньому середовищі: актуальність і проблематика. Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 19 березня 2021 р. Кременчук: Методичний кабінет, 2021. С.108-114.
3. Тодорова І. Компоненти академічної доброчесності студентів та умови її формування. *Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки.* 2019. Вип. 24. С. 199-205.

*Любицький Р. І.,
канд. арх., доцент кафедри містобудування
інституту архітектури та дизайну,
Національний університет «Львівська політехніка»*

ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ФАКТІВ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ У КУРСОВИХ РОБОТАХ СТУДЕНТІВ-АРХІТЕКТОРІВ

Навчальний процес та програма архітектурних закладів вищої освіти має свої особливості. Основним контрольним заходом перевірки набутих знань та навиків тут виступає задача графічної курсової роботи, яка виконується студентами у процесі проходження курсів «архітектурного проєктування» за різними темами протягом цілого навчання. Тематики «архітектурного проєктування» кожного навчального семестру змінюються та ускладнюються. Приміром, на першому курсі студенти проєктують малі архітектурні форми (фонтани, павільйони тощо), на другому – індивідуальний житловий будинок, третьому – офісну будівлю та будинки середньої поверховості і т.д. Звідси постає важлива дидактична проблема – тим студентам, які не набули достатніх знань та навиків на попередньому курсі, наступного року продовжувати навчання значно складніше. Незасвоєний навчальний матеріал є поширеною причиною мотивації студентів вдаватись до академічної недоброчесності, а найбільше – до різного роду плагіату.

Для того щоб проаналізувати проблеми плагіату у курсових роботах із «архітектурного проєктування» варто згадати про їх склад та зміст. Незалежно від теми, зазвичай щоразу це один і той ж перелік креслень (планів, фасадів, розрізів будівель тощо) та інших графічних матеріалів (концептуальних схем, 3D візуалізацій), а також невелика за обсягом текстова частина, яка в основному складається із описових пояснень архітектурної концепції та технічно-

економічних показників проєкту. Узагальнюючи, курсова робота студента-архітектора містить «*графічну*» та «*текстову*» частини (зазвичай доволі стисло за обсягом). Текстову частину на автентичність перевірити нескладно, зокрема завдяки стислому обсягу і тому, що вона за змістом прив'язується до графічної частини. Основна складність перевірки полягає власне у графічних частинах робіт, про що далі і піде мова.

Відповідно до статті 42, п. 4 Закону України «Про освіту», академічний плагіат – це оприлюднення (*частково* або повністю) наукових (*творчих*) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (*творчості*) та/або відтворення опублікованих текстів (*оприлюднених творів мистецтва*) інших авторів без зазначення авторства [1]. У стінах архітектурних шкіл найчастіше маємо справу власне із виданням студентом курсової роботи, яка містить *частковий творчий здобуток (концепцію) іншого авторства*, хоча трапляється і *крадіжка чужої концепції повністю та видача її за свою*, що зазвичай маскується різноманітними способами.

Часткове використання творчого здобутку (концепції) іншого авторства у архітектурі має свої особливості і *не завжди може вважатись плагіатом*. Приміром, використання у власних проєктах засад концепції «Нового урбанізму» (авторства Лео і Роб Кріє) є загальносвітовою сучасною тенденцією, яка формує вигляд сучасних міст, а тому є радше суспільним надбанням аніж проявом плагіату. Інший приклад – використання ідей «П'яти відправних точок сучасної архітектури» Ле Корбюзьє (опори-стовпи; дахи-сади; вільне планування; розташування вікон уздовж фасаду; вільний фасад), які набули загальносвітового поширення у ХХ ст. та сприяли становленню і розвитку архітектури модернізму. Інша справа, коли в архітектурному проєкті конкретного об'єкту студенти-архітектори використовують, приміром, *чуже планувальне рішення, а розробляють власноруч лише фасад*. Відповідно до Закону України «Про освіту», це підпадає під визначення плагіату зі всіма похідними наслідками.

Крадіжка чужої концепції повністю та видача її за свою в освітньому процесі теж трапляється. Варто зауважити, що внаслідок специфіки архітектурних графічних курсових робіт, виявити навіть тотальний плагіат доволі проблематично, якщо викладач не знайомий із оригінальною роботою особисто. Комп'ютерні алгоритми перевірки автентичності здатні визначити повне співпадіння графічних зображень, проте якщо замінити на крадених кресленнях стиль відображення (колір, товщини ліній тощо), а на 3D візуалізаціях відкоригувати ракурс камери, то навіть вони не завжди в змозі справитись. Такі випадки плагіату підпадають під визначення «*списування*» та «*фальсифікації*» – студент заново викреслює та моделює у 3D чужий архітектурний об'єкт (творчий здобуток) та подає його у іншому світлі. Безперечно, така робота теж потребує певних технічних «креслярських» навиків, проте завданням архітектурних шкіл є виховувати спеціалістів, котрі здатні продукувати власні творчі архітектурні ідеї. Чи варто оцінювати такі суто технічного роду курсові проекти на мінімальний прохідний бал чи не допускати до здачі взагалі – питання дискусійне.

Прямим обов'язком педагогічних працівників є забезпечення дотримання академічної доброчесності студентами у їх творчій діяльності, про що безпосередньо зазначає Закон України «Про освіту» (стаття 42, п. 2) [1]. Для доповнення ефективної системи запобігання та виявлення плагіату (яка повинна внутрішньо впроваджуватись у ЗВО відповідно до Закону України «Про вищу освіту» стаття 16, п.2.8 [2]), при перевірці курсових робіт студентів архітектурних шкіл доцільно застосовувати специфічні заходи попередження академічної недоброчесності.

Насамперед, щоб виключити факти відвертого плагіату, кожен курсову роботу у цифровому форматі (графічну та текстову частини) слід *звірити на ідентичність та часткові співпадіння у внутрішній базі робіт ЗВО та в мережі інтернет*. Найбільша складність полягає власне у перевірці автентичності зображень – внутрішня база ЗВО повинна передбачати таку опцію. Для перевірки у

мережі інтернет можна скористатись безкоштовними сервісами, наприклад «TinEye», «Google Search by Image», «Foto Forensics» тощо, хоча й вони не завжди можуть виявити часткові зміни, внесені недобросовісними студентами. На думку автора, найпершим об'єктивним дієвим методом перевірки автентичності є *презентація та усний захист курсової роботи*, який повинен завершуватись *запитаннями викладача до студента щодо дрібних деталей роботи*. Приміром, часто студенти не можуть відповісти навіть про орієнтацію проєктованої будівлі по сторонах світу чи загальну кількість квартир у багатоквартирному будинку (чи кількість працівників, якщо проєктується офісна будівля). У таких випадках автентичність роботи повинна піддаватись сумніву та подальшим перевіркам. Наступний спосіб перевірки – *презентація викладачу робочого файлу проєкту у спеціалізованому архітектурному програмному забезпеченні*. Якщо студент не може представити файл, очевидно що робота є виконана сторонньою особою. Навіть якщо файл наявний, варто попросити студента *внести мінімальні зміни у креслення чи 3D модель у присутності викладача*. Якщо спроба студента не увінчується успіхом, можна з впевненістю говорити про факт плагіату.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 08.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 20.09.2021).

2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 01.09.2021. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 20.09.2021).

*Марусяк Т. М.,
канд. техн. наук,
доцент кафедри технології та
організації готельно-ресторанного бізнесу,
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

У сфері вищої освіти все більшого пріоритету та актуальності набуває академічна доброчесність – це один із найбільш важливих критеріїв якості освіти.

Згідно Закону України «Про вищу освіту», академічна доброчесність – сукупність етичних принципів, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2].

Можна виділити декілька критеріїв академічної доброчесності: чесність, відповідальність, повага до інтелектуальних та авторських прав праць, добросовісність, оригінальність, прозорість.

Проблеми академічної доброчесності у сфері вищої освіти з кожним роком стають все більш глобальними, їх можна пояснити наступним чином:

- використання або дублювання інформації, наукових результатів досліджень;
- посилання на джерела, які не використовувалися в роботі;
- надання допомоги для здійснення акту академічної нечесності – навмисна чи усвідомлена допомога або спроба допомогти іншому вчинити акт академічної нечесності;
- придбання в інших осіб чи організацій з наступними поданнями як власних результатів навчальної та наукової діяльності [5].

Як у вітчизняному, так і у міжнародному науковому середовищі визначним показником дотримання академічної доброчесності є плагіат.

Плагіат (від лат. *Plagiarius* – викрадач) – привласнення авторства на чужий твір або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора [3].

Законодавчі засади поняття плагіат визначено у Законі України «Про авторське право та суміжні права».

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права», автору або іншій особі, яка володіє авторським правом, належить виключне право на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами. Це означає, що для передруку, перекладу, будь-якого оприлюднення текстів повністю або частково необхідно звертатися по дозвіл до його автора (правовласника). Отже, у разі, якщо текст або його уривки було опубліковано без дозволу, це є безумовним порушенням авторського права й підставою до притягнення винних до відповідальності [1].

Однак, незважаючи на міру відповідальності за плагіат, виникає багато порушень щодо авторського права та суміжних прав.

Так, І. В. Порало залежно від виду діяльності та сфери застосування поділяє плагіат на чотири види, де кожен має своє цільове призначення:

- професійний – передбачає присвоєння інтелектуальних, творчих, професійних та інших здобутків у професійних цілях (мета – авторитет, заробіток, нагороди, визнання тощо);
- освітньо-науковий плагіат – полягає в присвоєнні чужого інтелектуального майна виключно в процесі здобуття наукового ступеня, освітньої кваліфікації або визнання в цих напрямках;
- соціальний плагіат – виникає в побутових відносинах, є тим самим, що й професійний, проте не стосується фахової діяльності;

- нормативний плагіат – привласнення законодавчих, юридичних, методичних, наукових, практичних напрацювань. Він є загальним – без приналежності до чогось або когось [4].

В Україні лідером по пошуку запозичених текстів є антиплагіат, який дозволяє знаходити схожість тексту в курсових роботах, дипломах, дисертаціях, наукових статтях, звітах та інше.

Раніше на пошук і оцінку якості тексту будь-якої роботи у спеціалістів витрачалося багато часу, а пошук запозичених джерел затягувався на невизначений строк. Інформаційна система пошуку текстових запозичень суттєво спрощує цей процес. За допомогою програмного забезпечення з антиплагіату можна оцінити як якість тексту, так і зрозуміти, які фрагменти потребують доопрацювання.

Принцип роботи програмного забезпечення з антиплагіату:

1. Користувач завантажує документ в систему.
2. Система шукає текст документів в базах джерел за допомогою унікальних алгоритмів пошуку.
3. Система аналізує збіг і визначає фрагменти запозичення або цитування.
4. Користувач отримує звіт про результати перевірки документа за запозичення.

Великої популярності серед навчальних закладів набирає програмне забезпечення з антиплагіату – Unicheck, який знаходить текстові збіги та розпізнає маніпуляції з текстом за лічені хвилини. Програма автоматично генерує онлайн звіт, який можна використовувати для вдосконалення письмових навичок студентів.

Основні переваги та можливості програмного забезпечення Unicheck:

- Занадто багато нових програм. Unicheck – це комплекс онлайн сервісів для запобігання плагіату. Усі нові функції програми, що вдосконалюються, вбудовуються у звіт.

- Маніпуляції з текстом, які важко помітити. Modifind- технологія, що виявляє підозрілі маніпуляції з текстом. Якщо такі знайдуться, інформація про них з'явиться в окремій вкладці звіту Unichesk.

- Надійний захист персональних даних. Unichesk обробляє персональні дані відповідно до політики конфіденційності FERPA, GDPR, та COPPA. Зокрема, для кожного навчального закладу створено окреме сховище даних.

- Несправності в роботі програми. Завдяки хостингу AWS, Unichesk збільшив час роботи до 99,95 %. Отже, користуватися сервісом можна без раптових збоїв системі навіть під час високих навантажень.

- Тривалі перевірки письмових робіт. Перевіряючи академічні роботи Unichesk, можна отримати онлайн звіт впродовж декількох хвилин.

- Кількість запозиченого тексту. Unichesk виділяє всі збіги тексту, цитати та посилання, допомагаючи видко знайти неоригінальний текст.

- Точний відсоток схожості. Вилучаючи джерела, цитати (в стилях цитування APA, MLA, Chicago/Turabian, Harvard), список використаних джерел можна отримати точний відсоток схожості [6].

Отже, академічна доброчесність є суттєвим чинником у науковій та освітній діяльності. Щоб дотримуватися академічної доброчесності необхідно робити посилання на джерела інформації при використанні запозичених ідей, тверджень, відомостей; дотримуватися норм законодавчих актів та положень про авторське і суміжні права; контролювати дотримання академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права». Відомості Верховної ради України. 1994. №13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.

2. Закон України «Про вищу освіту». Відомості Верховної ради України. 2019. №243-VIII. 2300 – VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-19>.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 977.
4. Порало І. В. Інтелектуальний капітал України в полоні плагіату. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2009. № 4. С. 89-97.
5. Варава І. М. Проблема академічної доброчесності у сучасному суспільно-освітньому середові. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова (66)2019. Київ, 2019. С. 22-26.
6. Сервіс перевірки на плагіат для найкращих результатів.
URL: <https://unichек.com/uk-ua/plagiarism-detection-solution>.

*Оснач Р. Г.,
канд. мед. наук, доцент кафедри ортопедичної стоматології,
Національний Університет охорони здоров'я України
імені П. Л. Шупика*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА НАУКОВА СПІЛЬНОТА

Питання академічної доброчесності серед наукової спільноти сьогодні має вагоме значення у розрізі популяризації культури висвітлення власних досліджень серед науково-педагогічного персоналу та студентства в цілому.

Відповідно до ст. 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими

- освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
 - дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
 - надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації».

Академічна доброчесність передбачає не тільки академічну свободу, але й відповідальність за кожне висловлене судження, оцінку, будь-який здійснений людиною вчинок. [2] Тому поряд із людськими якостями порядності, чесності та професіоналізму мають бути визначені чіткі законодавчі рамки в межах яких можливо буде здійснювати професійну науково – дослідну роботу.

Одним із порушенням академічної доброчесності є академічний плагіат – це оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства. Який регулює частина 4 статті 42 Закону України «Про освіту» [1].

Вирізняють такі основні різновиди академічного плагіату:

- дослівне запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на джерело (в окремих випадках некоректним вважають навіть використання одного слова без посилання на джерело, якщо це слово використовують в унікальному значенні, наданому цим джерелом);
- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело; - перефразування тексту джерела у

формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків з певного джерела без посилання на це джерело;

– подання як власних робіт (дисертацій, монографій, навчальних посібників, статей, тез, звітів, контрольних, розрахункових, курсових, дипломних та магістерських робіт, есеїв, рефератів тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання

Діяльність академічного співтовариства може бути ефективною тільки в тому випадку, якщо вона спирається на певний комплекс цінностей, які об'єднують дуже різних осіб в одну команду і надають сенсу їхній спільній діяльності .[3]

Отже, для запобігання проявів академічної не доброчесності серед студентства та науково – педагогічного персоналу необхідно проводити просвітницьку діяльність наукової спільноти, чітко визначити критерії відповідальності та у разі виникнення порушень приймати жорсткі міри.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 року № 2145-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Ромакін В.В. Академічна мотивація студентів України та США. *Наукові праці. Педагогіка*. 2013. Т. 215. Вип. 203. С. 72-76.
3. Добко Т. Академічна культура як необхідна передумова ефективного управління сучасним університетом в умовах автономії. *Університетська автономія*. Київ : Дух і Літера, 2008. С. 93-102.

*Павліченко Л. В.,
канд. філол. наук,*

*доцент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації,
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ. ВИДИ ПЛАГІАТУ

Питання академічної доброчесності не є новим в наш час і залишається постійно актуальним з огляду на можливості пошуку інформації, що зростають.

Проблеми академічного плагіату вивчали такі дослідники як І. Кременівська [1], І. Осадченко, Р. Маслюк [3] О. Рижко [5], Рудик В. А., Хищенко О. А. [6], В. Садик [7], Г. Ульянова [8], Р. Шишка [9], К. Янішевська [11] та ін. За визначенням Садик В. [7] академічний плагіат є одним із проявів академічної нечесності (academic misconduct, dishonesty), серед яких згадуються також фальсифікація даних, хабарництво в академічній сфері, академічний саботаж, професорська нечесність, академічне шахрайство.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» [4] «...академічний плагіат — оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства». Тобто, плагіатом вважається представлення чужої роботи чи ідей як своїх власних, з їх згодою чи без, шляхом включення їх до своєї роботи без визнання. Це визначення охоплює усі опубліковані та неопубліковані матеріали, будь то рукописні, друковані чи електронні.

Виділяють наступні види плагіату: дослівний плагіат; мозаїчний плагіат; неадекватне перефразування; відсутність посилань на прямі цитати; згадування джерела без посилання; рерайт; створення суміші власного та запозиченого тексту

без належного цитування джерел; копіювання чужої наукової роботи чи декількох робіт та оприлюднення результату під своїм ім'ям; списування письмових робіт інших студентів; фальсифікація (вигадування тих чи інших, наприклад, статистичних показників з подальшим вказуванням їх у якості власної роботи); реплікація; републікація [2].

Визнання чужої роботи чи ідей стосується не тільки тексту, але й інших даних, таких як комп'ютерний код, ілюстрації, графіки тощо. Це однаково стосується опублікованого тексту та даних, взятих із книг та журналів, а також неопублікованого тексту та даних з лекцій, дипломних робіт чи рефератів інших студентів, з веб-сайтів.

Згідно із статтею 42 закону України «Про освіту» [4] за порушення академічної доброчесності до академічної відповідальності можуть бути притягнені як педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти, так і здобувачі освіти. Мова йде про відмову у присудженні ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєного вченого звання; відмову в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

Здобувачі освіти можуть бути поставлені перед необхідністю повторного проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторного проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми. Вони можуть бути відрахованні із закладу освіти, позбавлені академічної стипендії, позбавлені наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Проблема академічного плагіату залишається актуальною і потребує подальших досліджень, які можуть бути пов'язані з розробкою та вдосконаленням методів виявлення академічного плагіату.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кременовська І. В. Плагіат у наукових публікаціях: методи виявлення та викорінення. URL: http://www.nas.gov.ua/publications/books/series/9789660247048/Documents/2015_11/09_kremenovska.pdf. (дата звернення: 02.12.2020).

2. Культура академічної доброчесності: роль бібліотек. URL: <https://ula.org.ua/255-programi-proekti/3582-kultura-akademichnoi-dobrochesnosti-rol-bibliotek> (дата звернення: 02.12.2020).

3. Осадченко І., Маслюк Р. Сутність та дискусійні питання проблеми академічної доброчесності. *Гірська школа українських Карпат*. 2020. №22. С. 19-25.

4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 02.12.2020).

5. Рижко О. М. Плагіат у соціальнокомунікаційному вимірі початку XXI століття природа явища та історія боротьби : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Київ, 2018 р.

6. Рудик В. А., Хименко О. А. До проблеми правового регулювання відповідальності за порушення академічної доброчесності. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2017. №1 (3). С. 7-12.

7. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichnadenadobrochesnistmifichna-kontsepsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennuyakosti-vishchoji-osviti>. (дата звернення: 02.12.2020).

8. Ульянова Г. С. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Одеса, 2015 р.

9. Шишка Р. Б. Наука та сучасне невігластво. Проблеми цивільного права та процес (пам'яті проф. О. А. Пушкіна) : матеріали тез науково-практичної конференції». Харків, ХНУВС, 2016. С. 38-41. ISSN 2524-0323. Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. 2020. Вип. 4 (92) 83.

10. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: Лист МОН України від 23.10.2018 р. №1/9-650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v650729-18?lang=ru>. (дата звернення: 02.12.2020).

11. Янішевська К. Д. Деякі аспекти відповідальності за порушення академічної доброчесності. Академічна доброчесність: виклики сучасності / Збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 11.03– 23.03.2019). Варшава, 2019. С. 171-175.

*Полягушко Л. Г.,
канд. техн. наук, доцент кафедри автоматизації проектування енергетичних
процесів і систем, Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В КПІ ІМ. ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО

З розвитком глобальної мережі Інтернет та сучасних інформаційних технологій люди отримали легкий доступ до інформації, розміщеної в базах даних різних організацій, наприклад, навчальних та науково-дослідних установ, бібліотек, журналів тощо. З одного боку це покращило комунікацію між науковцями та освітянами, що призводить до подальшого наукового та освітнього прогресу, а з іншого – це дає можливість для перекручування та привласнення інформації, що порушує основні принципи академічної доброчесності.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту», академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

У Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» основні принципи та засади академічної доброчесності викладено у Кодексі честі [2].

Крім того, в університеті створено Комісію з етики та академічної доброчесності Вченої ради КПІ ім. Ігоря Сікорського, основними завданнями якої є: популяризація принципів академічної доброчесності та норм Кодексу честі, зокрема щодо академічної доброчесності, шляхом організації освітніх заходів, інформування на веб-ресурсах, в соціальних мережах тощо; розробка регламентуючих та рекомендаційних матеріалів щодо заходів, спрямованих на

розвиток культури академічної доброчесності, зменшення кількості проявів неетичної поведінки та проявів академічної недоброчесності; розгляд заяв та звернень щодо випадків порушення Кодексу честі та надання пропозицій Вченій раді КПІ ім. Ігоря Сікорського для прийняття відповідних рішень [3].

Також діє робоча група з питань академічної чесності університету, до складу якої входять представники науково-технічної бібліотеки ім. Г.І. Денисенка, декани факультетів, керуючий справами, представники студентського самоврядування та різних підрозділів університету, а саме: навчально-організаційного управління, інформаційно-обчислювального центру забезпечення освітнього процесу, навчально-методичного та юридичного відділів.

Особливу увагу в КПІ ім. Ігоря Сікорського приділяється запобіганню та виявленню плагіату в академічних текстах та дотримання вимог наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, тому було запроваджено систему запобігання академічному плагіату [4].

В університеті виділяються наступні різновиди плагіату: видання виконаної іншим автором роботи за свою, навмисне спотворення тексту з метою приховування запозичення, дослівне копіювання фрагментів тексту без належного оформлення цитування, внесення незначних правок у скопійований матеріал без належного оформлення цитування або посилання, компіляція, парафраза та самоплагіат.

У КПІ ім. Ігоря Сікорського обов'язковій перевірці на плагіат підлягають такі документи: курсові проєкти студентів; кваліфікаційні роботи на здобуття ступеня «бакалавра» або «магістра»; дисертаційні роботи на здобуття ступеня «доктора філософії», «кандидата наук» або «доктора наук»; рукописи монографій, підручників та навчальних посібників; наукові статті та тези доповідей, які надходять до редакцій наукових журналів або оргкомітетів конференцій, семінарів тощо [4].

Внутрішня база академічних текстів для перевірки на плагіат сформована на

основі Електронного архіву наукових та освітніх матеріалів КПІ ім. Ігоря Сікорського (ELAKPI) та файлового сховища.

Всі роботи, крім курсових проєктів розміщуються в ELAKPI відповідальними особами та надаються у вільний доступ в мережі Інтернет. Курсові проєкти студентів розміщуються та зберігаються у загальному файловому сховищі. Доступ до нього для завантаження робіт та їхньої перевірки в системі здійснюється через Протокол передачі файлів (FTP).

На сьогодні всі роботи студентів та працівників проходять перевірку на плагіат в системі Unicheck.

У разі виявлення порушення академічної доброчесності автори несуть відповідальність відповідно до чинного законодавства, аж до відрахування або звільнення з університету за поданням Комісії з етики та академічної доброчесності Вченої ради.

Але відповідно до результатів тогорічного опитування викладачів [5] основними санкціями у випадку виявлення плагіату, які вони застосовують до студентів є: незарахування роботи, надання додаткових завдань, недопущення до іспиту/заліку, виховна бесіда тощо.

Основними заходами, що впроваджуються в КПІ ім. Ігоря Сікорського для підвищення культури доброчесності, є:

- всезагальне ознайомлення з принципами та положеннями Кодексу честі Університету. Кожний першокурсник отримує його у вигляді брошури разом зі студентським квитком, також зі студентами проводять виховні години, де куратори груп нагадують про основні засади академічної доброчесності. Працівники університету в основному знайомляться зі змістом Кодексу честі від керівництва чи на офіційних веб-ресурсах університету [2];
- створення та розповсюдження рекомендацій щодо належного оформлення посилань на використані джерела;

- впровадження модулю «Основи академічного письма» [6] в рамках дисципліни «Українська мова» для студентів;
- впровадження курсу підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників за темою «Академічна доброчесність» [7];
- організація заходів з популяризації основ інформаційної культури та академічної доброчесності. Наприклад, у цьому році в рамках проєкту «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» КПІ ім. Ігоря Сікорського спільно з Американською радою з міжнародної освіти провели круглий стіл «Академічна доброчесність в освітньому середовищі: виклики та практики» [8];
- перевірка академічних текстів на наявність ознак плагіату;
- розміщення академічних текстів у відкритому доступі в ELAKPI, а курсових проєктів – у файлового сховищі;
- проведення опитувань про обізнаність студентів та працівників у питаннях академічної доброчесності.

Процес впровадження принципів академічної доброчесності в освітньому та науковому процесі є складним та довготривалим, але необхідним для подальшого забезпечення принципів високої академічної культури в освітньо-науковому просторі нашої держави.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту : Закон України від 05.06.2017 № 2145-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Кодекс честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».
URL: https://kpi.ua/files/honorcode_2021.pdf.
3. Положення про Комісію з етики та академічної доброчесності Вченої ради КПІ ім. Ігоря Сікорського. URL: https://kpi.ua/files/etic_comission.pdf.

4. Про затвердження Положення про систему запобігання академічному плагіату : Наказ КПП ім. Ігоря Сікорського від 25.02.2020 №1/76.
URL: https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/downloads/Pologen_pro_plagiat.pdf.

5. Опитування викладачів з питань академічної доброчесності, 2020. *ННЦ ПС «Соціоплюс» КПП ім. Ігоря Сікорського.*
URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/37276/1/Opytuvannia_2020_Lectures_integrity.pdf.

6. Академічна доброчесність. *Освітній процес в КПП ім. Ігоря Сікорського.*
URL: <http://osvita.kpi.ua/node/415>.

7. Програма курсу підвищення кваліфікації «Академічна доброчесність». НМК «Інститут післядипломної освіти».
URL: http://ipo.kpi.ua/povyshenie_kvalif/pidvish-kvalif-spivrob-kpi-108/programa-akademichna-dobrochesnist/.

8. [29.04.2021] Круглий стіл «Академічна доброчесність в освітньому середовищі: виклики та практики». URL: <https://kpi.ua/node/18586>.

*Пономаренко Н. П.,
канд. мед. наук, старший викладач кафедри фізичної реабілітації
НУ «Чернігівська політехніка»*

ЩЕ РАЗ ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У сучасному світі, в еру розвитку інтернету та вільного доступу до необхідної інформації питання академічної доброчесності та плагіату не втрачають своєї актуальності [1, 197].

У статті 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність визначається як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2]. До академічної недоброчесності відноситься: плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання, а також вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання [2].

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне та справедливе оцінювання здобувачів освіти [3].

Викладач Оуктонського дворічного коледжу Вільям Тейлор в своєму відкритому зверненні до студентів по пунктах описав, що він чекає від них і чітко сформулював свої обов'язки, як викладача, щодо дотримання академічної доброчесності [4]. Наголошує, що академічна доброчесність базується на згоді усіх учасників академічного процесу (здобувачі освіти та їх батьки, педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники, фізичні особи, що провадять освітню діяльність, тощо) дотримуватися правил та виконувати покладені на них обов'язки на кожному з етапів навчального процесу: підготовці до занять, на заняттях, під час проведення та складання іспитів, письмових робіт, остаточної оцінки та у разі невиконання покладених на них зобов'язань.

Для реалізації вище зазначеного у вищих навчальних закладах нашої держави широко популяризується питання академічної доброчесності, форми та методи запобігання, виявлення академічного плагіату [5, 72-75; 6, 155-157].

Так, на офіційній інтернет-сторінці НУ «Чернігівська політехніка» широко представлена інформація щодо імплементації академічної доброчесності за розділами:

- нормативно-правова база;
- запобігання та виявлення академічного плагіату;
- корисні матеріали з даної тематики.

В розділі нормативно-правової бази представлені як загальнодержавні законодавчі документи, так і внутрішньо університетські (положення про академічну доброчесність студентів та НПП, положення про комісію та наказ про склад комісії з питань академічної доброчесності, тощо).

З метою запобігання та виявлення плагіату рекомендовані програми та он-лайн ресурси пошуку плагіату. Так як університет використовує систему дистанційного навчання MOODLE, представлена інструкція викладача виявлення плагіату в цій системі.

В розділі корисних матеріалів кожен бажаючий може ознайомитися зі світовими та державними доробками питань академічної доброчесності, плагіату, що надасть більш докладну уяву про важливість та принциповість зазначеного питання, методичними рекомендаціями та програмою курсу «Основи академічного письма», прослухати вебінари та вивчити інформаційні бюлетні, тому що академічна доброчесність – запорука якісної освіти в Україні та світі.

Особлива увага питанням вивчення сутності та дотримання академічної доброчесності приділяють куратори академічних груп університету.

Отже, дотримання принципів доброчесності залежить від кожного науково-педагогічного працівника особисто, а також від постійного проведення просвітницької роботи серед здобувачів вищої освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дегтярьова І. Вплив академічної доброчесності на інституційну практику української вищої школи / І. Дегтярьова / Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.
2. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII, 2017.

3. Академічна доброчесність – запорука якісної вищої освіти.
URL: <http://www.tsatu.edu.ua/tstt/akademichna-dobrochesnist-zaporuka-jakisnoji-vyshhoji-osvity/>.

4. Академічна доброчесність «Лист до моїх студентів».
URL: <http://www.saiup.org.ua/resursy/akademichna-dobrochesnist-lyst-moyih-studentiv/>.

5. Строяновська О. В. Особливості впровадження академічної доброчесності в НПУ імені М.П. Драгоманова. *Академічна доброчесність: виклики сучасності* : збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 11.05 – 19.06.2020) / Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці», Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського, Фундація ADD. Варшава, 2020. С.72-75.

6. Серпак Н.Ф. Академічна доброчесність у Вінницькому Національному медичному університеті ім. М.І. Пирогова. *Академічна доброчесність: виклики сучасності* : збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 24.06 – 06.07.2019). Варшава, 2019. С. 155-157.

*Пономаренко Н. Г.,
канд. пед. наук, старший викладач кафедри іноземних мов,
Миколаївський національний аграрний університет*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Питання забезпечення академічної доброчесності останнім часом привертають підвищену увагу науковців та освітян не лише в Україні, але й у всьому світі. Розвиток сучасних технологій не лише значно розширює можливості для досліджень у всіх сферах. Він також розширив можливості для плагіату, фабрикації, фальсифікації, інших порушень академічної етики.

Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 16 Закону України «Про вищу освіту», система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти має забезпечувати «дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти» [1].

У Законі України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, який набрав чинності 28 вересня 2017 року, стаття 42 Закону присвячена академічній доброчесності [2].

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право;
- надання достовірної інформації про результати досліджень та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;

- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливим освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей);

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право;

- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності.

Порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат, фабрикація, обман, списування, хабарництво. За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть отримати відмову у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання або бути позбавлені отриманих раніше. А також можуть втратити право брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади. За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності у вигляді повторного проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо), або повторного проходження навчального курсу, чи, навіть, відрахування із закладу освіти (крім осіб, що здобувають загальну середню освіту) [2].

При дослідженні проблеми академічної доброчесності виявлено, що практично всі заклади вищої освіти мають Кодекси академічної доброчесності, які

спрямовані на дотримання високих стандартів в усіх сферах діяльності університетів [3].

Отже, ми бачимо, що необхідність дотримання академічної доброчесності, а також заходи в разі її порушення закріплено в Україні на законодавчому рівні як для педагогічних і науково-педагогічних працівників, так й для здобувачів освіти на національному рівні. Крім того, розроблено відповідні документи на рівні закладів вищої освіти. На нашу думку, саме імплементація принципів академічної доброчесності в освітній та науковий процес є актуальним завданням для освіти на сучасному етапі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту».
URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Про освіту: Закон України від 16.07.2019р. № 2145/2019.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Кодекс академічної доброчесності у Миколаївському національному аграрному університеті. URL: https://www.mnau.edu.ua/files/dostup/15_02/kodeks_akad_dob.pdf.

*Самохвалова В. Л.,
канд. с.-г. наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу охорони ґрунтів,
ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського»*

ДОСЛІДНИЦЬКА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ПЕРШИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ АНТИПЛАГІАТНОЇ ІНТЕРНЕТ-СИСТЕМИ STRIKEPLAGIARISM.COM

Міжнародний центр академічної доброчесності визначає академічну доброчесність як дотримання засадничих цінностей: чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності та відваги діяти [1, с.16]. Їх дотримання та імплементація має забезпечити створення відповідного середовища у сфері науки та освіти України, що є вкрай важливим.

Академічна недоброчесність в науці України є індикатором існуючих відповідних умов у суспільстві для прояву цього явища за одночасної очевидної слабкості громадянського суспільства. Зокрема, розповсюджені у науковій сфері України такі явища як: 1) корупція; невизначеність та різкі зміни орієнтирів, норм і регламентів діяльності; 2) дисбаланс управління та скорочення фінансування вищих навчальних закладів (ВНЗ), науково-дослідних установ (НДУ) та їх ліквідація із різних причин; 3) явища імітації та некерованості науковими і освітніми процесами при підготовці наукових результатів та наукових кадрів за стрімкої комерціалізації академічного середовища в умовах його виживання та обмеженості ресурсів; 4) відсутність розуміння ролі науки у соціумі породжує незатребуваність науки у суспільстві та призводить до її маргінальності; 5) деградація інтелектуального, освітнього, культурного рівня у суспільстві створили умови для того, що наука в Україні це тягар, а не вектор розвитку, як наслідок,

демотивація отримання та, подекуди, унеможливлення отримання якісних результатів наукової діяльності.

Таким чином, все вище перелічене створює у сфері науки умови для актуалізації ризиків: 1) порушення дослідницької корпоративної етики, поширення корупції за використання службового становища, плагіату за публікації наукових результатів у різних форматах та включення до переліку авторів осіб, що займають високі адміністративні посади та не мають до результату ніякого або мають формальне відношення і, відповідно, не внесли вкладу в отримання результатів; 2) фальсифікацій і фабрикацій у процесі напрацювання експериментальних даних, їх інтерпретації, розповсюдження та використання нових знань, зокрема видавання думок за факти; вихолощування змісту фактів фрагментацією та вилученням реального контексту; надання виявленим фактам нового контексту за відволікання уваги від поставленої головної мети досліджень, що призводить до помилкової інформованості та, відповідно, відсутності напрацювання нових знань, до можливих неправдивих висновків та некоректних інтерпретацій явищ, процесів тощо; 3) схвалення результатів наукових досліджень, дисертаційних робіт теми яких втратили свою актуальність і значимість; надання схвальних відгуків та позитивних рецензій на результати наукових робіт, що по суті не одержано тощо.

Однією із важливих та принципових складових оцінювання і контролю дослідницької доброчесності є визначення допустимого обсягу не оригінального тексту (запозичень) у наукових результатах різних форматів.

Нами було проведено експеримент із залученням до аналізу отриманих результатів - магістерської дипломної роботи, статті, методики, методу (способу) за автоматизованої їх перевірки з використанням антиплагіатної інтернет-системи Strikeplagiarism.com на базі ХНУ імені В.Н. Каразіна.

Результатами нашого першого суб'єктивного досвіду встановлено, що до позитивних особливостей використання системи автоматизованої перевірки на плагіат Strikeplagiarism.com слід віднести: спрощення оцінок перевірок наукових результатів на запозичення; швидкість виявлення текстових запозичень. Однак використання антиплагіатної інтернет-системи Strikeplagiarism.com не передбачає перевірку повного тексту наукового документу, перевірка йде частинами. Система має досить високу вартість використання для студентів і науковців.

Слід зауважити, що варіативність допустимих обсягів запозичень у різних ВНЗ та НДУ для різних видів наукових результатів та обсягів запозичень для одноформатного наукового результату ускладнює зіставлення результатів перевірки, ускладнює оцінювання підсумкового рівня якості та кінцевих результатів перевірки на плагіат, та потребує певної виваженої уніфікації.

Зокрема, для проведення перевірки кваліфікаційних робіт, наукових праць та навчальних видань щодо наявності запозичень з інших документів, ХНУ імені В.Н. Каразіна [2] рекомендовані загальні показники оригінальності за величиною коефіцієнта подібності становлять: - не більше 20 % – оригінальна робота, - від 21 % до 50 % – задовільно оригінальна робота, - від 51 % до 90 % – умовно оригінальна робота, - більше 90 % – неоригінальна робота. Визначено також можливість Вченим радам факультетів ХНУ імені В.Н. Каразіна затверджувати інші від рекомендованих значень коефіцієнта подібності для використання під час перевірки робіт для кожної спеціальності. Загалом регламентовано максимальне значення коефіцієнта подібності не більше ніж: - 40 % – для оригінальних робіт, 70 % – для задовільно оригінальних робіт, 90 % – для умовно оригінальних робіт [2].

Виникає ряд складних запитань про частку неоригінального тексту на які, на нашу думку, не зможе надати відповідь лише використання антиплагіатних систем

контролю наукової продукції. Зокрема, яким чином оцінювати результат перевірки на плагіат у випадку: 1) коли частка запозичень не перевищує встановленого обсягу, а доцільність цитат викликає сумніви; 2) виходячи з того, що допустимий обсяг запозичень співвідноситься з вимогою цитувати інші публікації в обсязі, виправданому метою цитування, незрозуміло як оцінити роботу, якщо кількість коректних цитат виправдано завданнями дослідження, проте перевищує встановлений обсяг запозичень. Взагалі, чи є така перевірка на плагіат об'єктивною за існуючих умов невирішеності певних методичних та організаційних проблем?

Таким чином, урахувавши встановлені особливості автоматизованої перевірки тексту на запозичення, необхідним є проведення додаткової експертизи звіту системи фахівцями задля вирішення питання щодо статусу виділених системою збігів, тобто коректності або некоректності запозичень.

Отже, концепт дослідницької доброчесності, як загальний вектор, набуває подальшої значущості; потребує масштабування в Україні для дієвого перезавантаження наукового та освітнього середовища за впровадження відповідних принципів і концептів доброчесності та відкритої науки, за їх підтримки державними установами та відомствами; за введення практик їх застосування у цих сферах, що забезпечить якість та подальше формування, зміцнення громадянського суспільства.

Пропозиції: 1. Відновити обов'язкове вивчення (за підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів) у НДУ та ВНЗ України основ патентознавства та підготовки охоронних документів у різних форматах (авторські свідоцтва, патенти на винахід, патенти на корисні моделі тощо), основ стандартизації та сертифікації у сферах відповідної профільної професійної підготовки. 2. Актуальним та доцільним є залучення багатовікового досвіду освіти та науки в Україні з метою

відбутися самостійно, поступово долаючи необхідність «вписуватись» у привнесені чужі контексти, одночасно напрацьовуючи свої концепти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фішман Т. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. Перекладено за виданням «The Fundamental Values of Academic Integrity», Видання друге. Міжнародний центр академічної доброчесності. Університет Клемсон. 1999. 39 с.

2. Рішення Вченої ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна з питання: «Про затвердження Порядку проведення перевірки кваліфікаційних робіт, наукових праць та навчальних видань щодо наявності запозичень з інших документів» від 24 лютого 2020 р., протокол №5. URL: http://rada.karazin.ua/public/uploads/2020/02/рішення_Про-затвердження-Порядку-проведення-перевірки-кваліфікаційних-робіт.pdf.

*Сатохіна Н. І.,
канд. юрид. наук, доцентка кафедри теорії і філософії права,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

АВТОРСТВО НА ПРОДАЖ: ЧИ ІСНУЮТЬ МОРАЛЬНІ МЕЖІ РИНКУ?

Складно не погодитись з відомим політичним філософом Майклом Сенделом, який зауважує, що «однією з найбільш вражаючих тенденцій нашого часу є поширення ринків і орієнтованого на ринок мислення на сфери життя, які традиційно регулювались неринковими нормами» [1, с. 309]. Наймане військо, сурогатне материнство, торгівля людськими органами... Перелік можна продовжувати. Чи не найзагадковішим серед цих благ, раптом перетворених на товар, є авторство. Незважаючи на те, що думки, на відміну від нирки, здавалося б, неможливо відділити від людини, написання наукових робіт на замовлення не лише існує у всій своїй неможливості, а й стає дедалі більш поширеним явищем. То чи може авторство бути товаром?

Передовсім слід зауважити, що йдеться не про заперечення цінності ринку як такого, а про проблему його меж, або «його легітимну функцію та неприйнятну претензію на те, щоб стати цілісним проєктом суспільства» [2, с. 9]. Інакше кажучи, які блага можуть бути предметом торгівельного обміну, а які не підлягають оцінюванню? І чому межа між ними виявилась такою рухливою?

Глибоке осмислення окреслених проблем знаходимо у французького філософа та антрополога Марселя Енафа, який пов'язує поширення ринку на сферу безцінного із втіленим в образі софіста розривом між буттям та істиною: остання відтепер не відкривається, а встановлюється, адже софісту – вчителю, який продає своє знання за гроші, – як і будь-якому торгівцю, не потрібно знати природу свого товару, йому достатньо переконати іншого купити цей товар, а це означає байдужість до істини [3, с. 19-20]. У цьому і полягав ключовий аргумент Платона, який піддав софістів нещадній критиці, протиставляючи їм свого вчителя Сократа,

байдужого до прибутків, але зацікавленого в істині. Про це ж говорить і Аристотель, коли зауважує, що знання та гроші не мають спільної міри. Отже, Платон і його учні зневажають софістів як торгівців знанням – тим, що саме по собі є безцінним [3, с. 70]. При цьому цікаво, що знання, яке продають софісти, має принципово нову спрямованість: ідеться вже не про пошук істини, а про навчання навичкам, які можуть принести прибуток у майбутньому [3, с. 42-45].

Поступово і продаж знання за гроші, і орієнтація освіти на прибуток стають звичними речами. І саме з цим американська філософиня Марта Нуссбаум пов'язує сучасну «неоголошену кризу» в освіті, що має всесвітнє значення та проявляється у стрімкому скороченні гуманітарної складової, яка не сприяє збільшенню добробуту, принаймні в короткостроковій перспективі. На думку дослідниці, у такій гонитві за економічним зростанням ми ризикуємо залишитись без ключових здібностей, які формуються гуманітарними науками та мистецтвом і відіграють украй важливу роль у збереженні здорового суспільства. Ідеться про здатність до критичного мислення, здатність абстрагуватись від приватних інтересів і поглянути на світові проблеми з точки зору «громадянина світу» і, нарешті, здатність до співчуття іншій людині [4, с. 15-27].

За відсутності потужної гуманітарної складової освіти ми втрачаємо, по-перше, здатності, необхідні для самостійного продукування ідей, як-от розвинена уява та критичне мислення, а по-друге, цінності взаємної поваги та рівної гідності кожного. Насамкінець, логіка торгівельного обміну стає всеохоплюючою. У результаті продаж наукового здобутку також стає звичною практикою: якщо можна продавати за гроші знання, то чому не можна продавати авторство?

Адже колись навіть можливість передання частини прав на твір видавцю становила проблему і потребувала обґрунтування, хоча сьогодні ми вважаємо це цілком нормальним явищем. Чи не зміняться невдовзі так само наші погляди на продаж наукового здобутку? Видається, що тут все ж існує принципова відмінність. Кант пояснює природу відносин між автором і видавцем через розрізнення

висловлювання (нематеріального об'єкту), нерозривно поєднаного з автором, та його матеріального носія (речі). Відповідно, жодне торгівельне відчуження книжки не підриває інтелектуальної власності автора [3, с. 383]. Інакше кажучи, якщо матеріальний носій висловлювання можна відділити від автора та продати за посередництва видавця (це царина відчужуваного), то висловлювання як таке становить невід'ємну складову особистості автора (це царина невідчужуваного).

Таким чином, продаж авторства (написання твору за гроші) постає чимось на зразок чергового різновиду торгівлі людьми. Навіть інтуїтивно ми відчуваємо, що насправді предметом продажу тут є щось, непідвладне оцінюванню. Це щось – людська гідність, яка і змушує нас опиратись перспективі тотального панування ринку в усіх сферах нашого життя. Якнайкраще це формулює Енаф: «Ми знаємо, що ринок, хай би як він претендував скласти ціну неоціненному, не може ні виразити його вартість, ні охопити його нескінченність. Ми знаємо, що жодне ринкове рівняння неспроможне виразити ціну життя, дружби, любові чи страждання або ціну благ спільної пам'яті. Або ціну істини» [3, с. 28].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сэндел М. Справедливость. Как поступать правильно? / пер. с англ. А. Калинина. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2013. 352 с.
2. Энафф М. Дар философов. Переосмысление взаимности / пер. с фр. И. С. Вдовиной, Г. В. Вдовиной, Л. Б. Комиссаровой. Москва : Издательство гуманитарной литературы, 2015. 320 с.
3. Енаф М. Ціна істини: дар, гроші, філософія / пер. з фр. О. Панича. Київ : Дух і літера, 2019. 512 с.
4. Нуссбаум М. Не ради прибыли: зачем демократии нужны гуманитарные науки / пер. с англ. М. Бендет; под науч. ред. А. Смирнова. Москва : Издательский дом Высшей школы экономики, 2014. 192 с.

*Семченко Н. О.,
канд. техн. наук, доцент кафедри організації та безпеки дорожнього руху,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

*Бугайова М. О.,
асистент кафедри організації та безпеки дорожнього руху
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Тема академічної доброчесності у теперішній час є дуже актуальною. Те, про що ми не мали поняття декілька років тому, що обговорювалося «вчора» у міністерствах, у пресі – «сьогодні» безпосередньо торкнулося освітнього процесу. Наказом по університету у 2019 році введені в дію «Правила академічної доброчесності учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету», де прописані поняття академічної доброчесності з посиланнями на Закони України, види її порушень, відповідальність за ці порушення та можливі наслідки. Але порушення як були тоді, так і є сьогодні. Проблеми порушення академічної доброчесності не виникли спонтанно. Вони є результатом освітньої діяльності десятиліть не тільки в Україні, а і в усьому світі. І те що і ми, і наші студенти, цитували висловлення інших авторів у своїх творах від свого імені і вважали показником начитаності і обізнаності – сьогодні можна визначити як порушення академічної доброчесності при не належному оформленні цитувань. І це тільки один прояв порушень. Розглянемо ще деякі більш детально.

Одним з порушень академічної доброчесності є списування. Як визначено в статті 42 Закону України «Про освіту» пункті 4 [1] «списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для

використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання». Чому студенти списують?

– по-перше, вони не можуть запам'ятати велику кількість визначень. Ця вада спричинена, на нашу думку, недосконалістю середньої освіти і виражається у «швидкості» вивчення різноманітного матеріалу: термін вивчення окремої теми дуже незначний, зміна тем відбувається дуже швидко, і це не дає змоги учню зосередитись і запам'ятати вивчений матеріал, а ще й осмислити його. Отже перескакування з однієї теми на іншу має негативний вплив на розвинення пам'яті;

– по-друге, при вивченні матеріалу, деякі викладачі, як в школі, так і у закладах вищої освіти, вимагають відтворювати певну інформацію (визначення, методи, методики) «слово в слово». Але ж необхідно, щоб студент не заучував визначення «слово в слово», а спочатку зрозумів сенс того, що повинен вивчити, так би мовити відчув це поняття, зрозумів його фізичний зміст. Тоді і запам'ятати це визначення буде набагато легше і сформулювати його своїми словами;

– по-третє, студенти (учні) списують, бо не можуть висловити правильно свої думки, не можуть сформулювати висновки щодо прочитаного. І тоді їм набагато легше відкрити джерело інформації (інтернет, підручник, тощо) і запозичити «розумні слова» у іншого автора, що є академічним плагіатом (стаття 42 Закону України «Про освіту» пункт 4 [1]);

– четверте, відсутність навчання академічному письму. І тут постає питання: коли починати навчати академічному письму? На нашу думку, основи потрібно закладати ще в школі, навчати школярів використовувати цитування авторів і робити посилання на джерело інформації. Навіть, коли учень не може написати реферат сам, бере інформацію з інших джерел – навчити його правильно використовувати цитування і посилання на джерела, але при цьому вимагати робити свої висновки щодо розкритої теми.

Відсутність навиків академічного письма та брак власних думок сприяють низькій якості письмових робіт студентів, яка, в свою чергу, впливає на оцінювання робіт і якість вищої освіти. В цій ситуації: або викладач об'єктивно оцінює роботу студента і тим самим не забезпечує показники якісного оцінювання (знижує показники якості навчання), отже впливає на загальні показники вищого навчального закладу, який вже може не підтвердити свій рівень акредитації в майбутньому, або сам порушує правила академічної доброчесності, забезпечуючи високі показники якості навчання безпосередньо необ'єктивним оцінюванням і фальсифікацією (стаття 42 Закону України «Про освіту» пункт 4 [1]) результатів оцінювання. Також при оцінюванні робіт студентів слід враховувати відсутність у них навиків академічного письма і не занижувати при цьому оцінки, бо спочатку треба навчити студента як правильно писати, а не карати.

Процес навчання запобіганню списування дуже довгий. Потрібно починати ще в школі, при написанні перших рефератів запобігати проявам академічної недоброчесності. Тоді, щоб отримати вищу освіту, прийдуть діти, які вже мають стійке «щеплення» академічною доброчесністю. А поки що процес на стадії впровадження і тому необхідно також мотивувати і викладачів працювати на засадах академічної доброчесності, насамперед визначившись на рівні керівництва закладом вищої освіти: що є першочерговим – академічна доброчесність чи показники якості навчання. Небажання або ж незмога викладачів впроваджувати академічну доброчесність притаманне не лише Україні, а й іншим країнам світу.

Навчання студентів належному письму має починатися із запобігання порушень академічної доброчесності в їх письмових роботах. Для цього, як вірно зазначено у «Правилах академічної доброчесності учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету», викладачі

повинні «демонструвати на лекціях роботу з джерелами, посилаючись на них, озвучувати першоджерела під час проведення навчального заняття, включати короткі завдання по роботі із якісними науковими джерелами до видів самостійної роботи студента» [2, с.4]. При цьому в тих же правилах зазначено, що «у тих навчальних дисциплінах, які передбачають виконання студентами письмових аналітичних робіт (контрольної, курсової роботи, підготовки презентацій, тощо), варто виділити окремий час на викладання основ академічного письма і ретельне пояснення детальних вимог до передбаченої письмової роботи студента» [2, с.5]. Але ж в наших реаліях за навчальними планами часи на викладання дисциплін скорочуються. І якщо виділяти час ще й на навчання академічному письму, тоді часу на пояснення матеріалу, що має бути відображений в роботах – зовсім не залишиться. Отже, на наш погляд, необхідно викладати академічне письмо в окремій дисципліні «Науково-дослідницька робота студентів» і починати опановувати її вже у 1 семестрі 1 курсу. А окремі елементи академічного письма можна давати у поточній дисципліні, щоб отримані вже знання не загубилися.

Ще з чим не погоджуємося, так це з тим, що «Вимоги до письмових робіт (обсяг, ... та ін.) мають бути чітко прописані у методичних рекомендаціях для студентів» [2, с.5]. Якщо задавати певний обсяг роботи (кількість сторінок), тоді деякі студенти, які діють за принципом «стислість – сестра таланту», тобто лаконічно висловлюють свої думки – не зможуть виконати цієї вимоги і їм буде вкрай потрібно розбавити свої думки – «водою», тобто текстом з підручників, посібників, тощо. Цією вимогою викладачі самі заганяють студентів у рамки академічної недоброчесності.

Підсумовуючи вищевикладене, в цій роботі вказано на деякі порушення

академічної доброчесності, які виникають вже на ранніх етапах навчання (списування і академічний плагіат), до яких наслідків це може призводити і як за рахунок вдалого навчання можна їх уникнути.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 18.09.2021).

2. Правила академічної доброчесності учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету: СТВНЗ 67.0-01:2019 від 28.12.2018 р. №178. URL: https://www.khadi.kharkov.ua/fileadmin/P_Standart/pologeniya/stvnz_67_01_dobroch_1.pdf (дата звернення 18.09.2021).

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Однією з основ формування доброчесного академічного середовища є розуміння всіма його членами необхідності дотримання принципів академічної доброчесності. Ми живемо у відкритому суспільстві, тому важливим із погляду сприяння чи перешкоджання академічній доброчесності є вплив зовнішнього середовища - конкуренція з іншими, у тому числі іноземними закладами вищої освіти, законодавство, практики та вимоги органів, що здійснюють контроль [1].

Основними принципами та фундаментальними цінностями академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин є:

– доброчесність – відданість учасників процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти моральним принципам та стандартам, які створюють бар'єр для недоброчесності;

– чесність та порядність – системне уникнення проявів академічної недоброчесності під час реалізації власної діяльності;

– правдивість – прагнення до істини, вільне та відкрите поширення найкращих практик реалізації власної діяльності, їх безперервне надбання та збагачення;

– прозорість – доступність та відкритість інформації, яка передбачає, що всі учасники процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти зобов'язані діяти відкрито, зрозуміло та в рамках закону;

– законність – дотримання кожним учасником процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти законів та стимулювання до цього інших;

– повага – повага до ідей, гідності інших, їхнього фізичного та психічного здоров'я, на благо колегіальності та співпраці з іншими учасниками процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти;

– довіра – усі учасники процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти мають впевненість в чесності та чесноті один одного, можуть покластись один на одного, позбавлені страху, що результати діяльності можуть бути несанкціоновано запозиченими, кар'єру спаплюжено, а репутацію підірвано;

– послідовне відстоювання гідної поведінки та ідей поширення принципів академічної доброчесності в несприятливих умовах стороннього тиску;

– справедливість – неупереджено однакове ставлення до усіх учасників процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти, позбавлене дискримінації та нечесності;

– самовдосконалення та вдосконалення – учасники процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти визнають важливість та з докладають максимальних зусиль до постійного вдосконалення освітньої системи, зокрема через власний професійний розвиток;

– відповідальність – вміння брати на себе відповідальність за результати своєї діяльності, виконувати взяті на себе певні зобов'язання, протистояти проявам академічної недоброчесності, подавати приклади гідної поведінки;

– сумлінність – учасники процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти належним чином використовують делеговані їм повноваження без перевищення або несумлінності виконання;

– професіоналізм – підтримання високого рівня компетентності кожним учасником процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти [2].

Дотримання принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин учасниками процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти передбачає:

- обов'язкове слідування фундаментальним цінностям академічної доброчесності, зазначених в Кодексі;
- дотримання норм чинного законодавства в сфері освіти і науки та інтелектуальної власності;
- дотримання корпоративної культури та поваги до інших учасників процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти, здобувачів вищої освіти, співробітників закладів вищої освіти та інших осіб, з якими здійснюється комунікація під час виконання службових обов'язків;
- перешкоджання проявам академічної недоброчесності з боку інших учасників процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти, здобувачів вищої освіти, співробітників закладів вищої освіти та інших осіб, з якими здійснюється комунікація під час виконання службових обов'язків;
- негайне повідомлення про випадки порушення академічної доброчесності уповноваженим органам (посадовим особам) залежно від власного підпорядкування та типу порушення для здійснення ними відповідного реагування;
- несення академічної відповідальності та відповідальності за порушення принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин;
- надання достовірної інформації про власну діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності іншими учасниками процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти, здобувачами вищої освіти, співробітниками закладів вищої освіти та іншими особами, з якими здійснюється комунікація під час виконання службових обов'язків [2].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>.
2. Кодекс академічної доброчесності. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Кодекс-академічної-доброчесності/pdf>.

*Старостіна О. А.,
канд. мед. наук, асистент кафедри шкірних та венеричних хвороб
Дніпровський державний медичний університет*

*Лук'яненко Д. М.,
канд. мед. наук, доцент кафедри дитячої хірургії, ортопедії та травматології
Дніпровський державний медичний університет*

*Баишков Д. Г.,
канд. мед. наук, доцент кафедри шкірних та венеричних хвороб
Дніпровський державний медичний університет*

ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

Проблема впровадження принципів академічної доброчесності в Україні за умов інтеграції в світовий науковий простір набуває великого значення для українських науковців внаслідок того, що наш науковий та освітній простір потребує глобального реформування. Світовий розвиток інформаційних технологій та вільний доступ до продуктів інтелектуальної власності на сучасному етапі зробив більш доступним процес привласнення та використання чужих ідей, думок та завершених інтелектуальних продуктів у вигляді презентацій, наукових творів, тощо. Поширення наукової інформації стимулює її використання з порушенням прав власників, тобто запозиченню у розумінні використання привласнених чужих ідей, думок, спостережень, тощо. Це є порушенням принципів академічної доброчесності, зокрема, довіри. Саме довіра, яку взаємно поділяють всі члени академічної спільноти є основою для клімату роботи, який сприяє вільному обміну ідеями, творчості та індивідуальному розвитку особистості [1, с.15].

Одним з розповсюджених на сьогоднішній день на теренах нашої держави порушень академічної доброчесності стала несанкціонована співпраця. Суть цього явища полягає в наданні певними особами допомоги для здійснення певного акту академічної нечесності. Ці вчинки у вигляді навмисної або усвідомленої допомоги

сприяють іншій особі вчинити цей акт, що знижує авторитет наших науковців на світовому просторі. Такі спроби, найчастіше за все, проявляються у формі придбання в інших осіб чи організацій, з наступним поданням як власних, результатів навчальної та наукової діяльності: звітів, рефератів, контрольних, розрахункових, курсових, дипломних та магістерських робіт, тез доповідей, статей, монографій, навчально-методичних посібників, тощо [2 с.10]. Саме виконання такого роду робіт та послуг, стає розвиненим в силу реальної потреби з боку «псевдонауковців» та псевдонаукових інституцій не тільки в Україні, а й в світі в цілому. Також, слід пам'ятати про такий прояв академічної недоброчесності як змова, тобто домовленість яка характеризується спільним вчиненням з однією або кількома особами спроби вчинення акту академічної нечесності на підґрунті отримання неправомірної вигоди, що теж лишається можливою в нашій країні.

Слід зазначити, що в Україні небезпечним проявом академічної недоброчесності є поведінка членів академічної спільноти, котра носить ознаки корупції. Це, перш за все, пов'язане з тим, що виникає конфлікт інтересів, і в тому разі, якщо виконання службових обов'язків або відповідних зобов'язань перед науково-освітньою установою може бути поставлене під загрозу зовнішніми інтересами або зобов'язаннями конкретної людини, спонукаючи її на порушення принципів академічної доброчесності. Саме через це виникають певні обставини, при яких конфлікт інтересів призводить до фальсифікації результатів досліджень, у випадках, коли результати фінансових або майнових інтересів особи дослідника беруть перевагу над чеснотами науковця. Слід зазначити, що навіть факт неповідомлення членом академічної спільноти інформації про виникнення такого конфлікту інтересів при здійсненні науково-дослідницької чи науково-методичної діяльності вже є істотним порушенням. Саме такі факти істотно підривають довіру академічної спільноти багатьох країн до наших науково-педагогічних працівників.

На разі, минуле академічної спільноти з часів СРСР, робить розповсюдженим такий прояв академічної нечесності як додавання до авторського списку наукових

статей, монографій, підручників тощо, осіб, які не брали участі в дослідженнях та інших роботах і не мають ніякого відношення до отриманих результатів. Переглядаючи джерела доступної інформації, ми все частіше стикаємось з тим, що окремі керівники навчально-наукових підрозділів, консультанти та керівники дисертаційних досліджень намагаються підвищити власний рейтинг публікацій через зобов'язання здобувачів наукових ступенів та підлеглих наукових працівників вносити їхнє прізвище до списку авторів цих видань, до підготовки котрих вони не залучалися. Крім того, іноді виникають ситуації, коли здобувач наукового ступеню, займаючи більш високий службовий стан, змушує виконувати наукову роботу керівника. У таких випадках рівень довіри до наших наукових інституцій різко знижується.

Все частіше на теренах України фіксуються випадки зловживання конфіденційною інформацією, яка отримана певними особами на шляху визначення технічного завдання на проведення дослідження, подання проектних заявок, оригінальних рукописів для рецензування та інших видах робіт. Такі акти з боку недобросовісних осіб вимагають, на нашу думку, не тільки дисциплінарного, а й кримінального покарання.

Саботування виконання наукових робіт, як прояв академічної недоброчесності, також потребує прискіпливої уваги. Дії осіб, коли учасник науково-дослідницької діяльності (викладач, науковий співробітник тощо) своїми діями не дозволяє іншим учасникам успішно завершити роботу, також підриває довіру до нашого академічного простору. Як правило, саботаж, найчастіше виникає в умовах жорсткої конкуренції, наприклад, при проведенні рейтингової оцінки підрозділів установи, і сприяє, внаслідок вимушеної фальсифікації результатів досліджень, зниженню довіри до установи в цілому.

Враховуючи вимоги Українського законодавства, наукові установи та заклади вищої освіти вимагають від працівників обов'язково мати науковий ступень, але виконувати дисертаційну роботу та публікацію статей співробітник

повинен за власній рахунок або за рахунок спонсорів, котрі досить часто висувають такі вимоги, котрі призводять до фальсифікації результатів дослідження, внаслідок конфлікту інтересів. Таке явище сприяє недовірі до результатів наукових досліджень нашої академічної спільноти.

Дуже важливою причиною академічної недоброчесності на сьогоднішній день в Україні є недофінансування чи відсутність фінансування наукових досліджень з держбюджету, що призводить до фальсифікації кількості та якості проведених досліджень, порушенню методик, неможливості використання сучасного обладнання та іншим речам, котрі підривають довіру світової академічної спільноти.

Підводячи підсумки, відзначимо, що проведений аналіз проявів академічної недоброчесності, котрі знижують довіру до дослідницьких робіт як установ, так і окремих дослідників в Україні не може претендувати на цілковиту повноту, але дозволяє визначити її найбільш розповсюджені форми. Тому, питання, що повстають в українській академічній спільноті на сьогоднішній день, потребують не тільки розроблення, але й виконання комплексу заходів щодо протидії проявам академічної недоброчесності. Тільки наполеглива робота всієї української академічної спільноти та співпраця її з правоохоронними органами зможе вирішити весь спектр проблем пов'язаних з проявами академічної недоброчесності в Україні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.

2. Кодекс честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Київ. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. 12 с.

*Старостіна О. А.,
канд. мед. наук, асистент кафедри шкірних та венеричних хвороб,
Дніпровський державний медичний університет*

*Баишков Д. Г.,
канд. мед. наук, доцент кафедри шкірних та венеричних хвороб,
Дніпровський державний медичний університет*

*Єгорова С. Ю.,
канд. біол. наук, доцент кафедри мікробіології, вірусології,
імунології та епідеміології,
Дніпровський державний медичний університет*

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ – ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ

Про явище академічної недоброчесності останнім часом все частіше встає питання у періодичних виданнях, на конференціях і серед науковців, як в Україні, так і у світі.

Стаття 42 Закону України «Про освіту» визначає академічну доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Під час розквіту науки, інформаційних технологій та все більшого впровадження та дотримання принципів вільного доступу до інформації, зокрема авторефератів, дисертацій, наукових статей та патентів, все більш актуальною стає проблема академічного плагіату.

Одним із порушень академічної доброчесності вважається академічний плагіат [1, 2].

З метою протидії плагіату в Україні створено ряд нормативно –правових документів (закон «про Освіту, низка нормативних актів та статутів), які відображають принципи впровадження академічної доброчесності.

Ці закони та документи чітко визначають поняття академічної доброчесності, в них також прописана відповідальність за ухилення від дотримання цих норм, та визначаються права й обов'язки людини, та процедури покарання людини, яка порушила правила академічної доброчесності. Суттєвим внеском до створення законодавчих основ забезпечення академічної доброчесності стала стаття 42 «Академічна доброчесність» нового Закону України «Про освіту». В цій статті академічний плагіат визначається як оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства [1].

Тобто коли один автор навмисно використовує роботу або фрагмент роботи іншого автора без попереднього на те дозволу і без будь-якої згадки про оригінального автора.

В 2010 році Тереза Фішман охарактеризувала академічний плагіат, як є академічну поведінку, яка характеризується такими п'ятьма кумулятивними ознаками: «коли певна особа

- (1) використовує слова, ідеї чи результати праці,
- (2) що належать іншому визначеному джерелу чи людині,
- (3) без посилання на джерело, з якого вони були запозичені,
- (4) у ситуації, в якій правомірно очікується вказування авторства оригіналу,
- (5) з метою отримати певну користь, пошану, вигоду, які не обов'язково мають бути грошового характеру». [3].

На нашу думку, це визначення найбільш чітко визначає саме явище плагіат.

Кембриджський університет називає плагіатом «подання як власної праці, незалежно від наявності наміру обманювати, роботи, яка частково чи цілком запозичена з чужої праці без належного підтвердження» [4].

Э ще багато визначень поняття плагіат, інших шкіл і організацій стурбованих тематикою притримування академічної доброчесності і зокрема запобіганню

академічного плагіату, але спільним для всіх визначень можна виділити «приписування собі результатів, отриманих іншими особами».

Законодавчо вирізняють такі основні різновиди академічного плагіату:

- дослівне запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на;
- використання інформації, навіть одне слово-назва або факти, ідеї, формули, числові значення тощо, з іншого джерела без посилання на це джерело;
- перефразування тексту джерела у формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків з певного джерела без посилання на це джерело;
- подання як власних робіт, які виконані іншими особами. Це можуть бути дисертації, монографії, навчальні посібники, статі, тези, звіти, контрольні роботи, курсові, дипломні та магістерські роботи, есе, реферати та інше [1].

Так склалося, що на Україні на плагіат перевіряють, зазвичай, кандидатські і докторські дисертації, та магістерські роботи. Що ж до статей та інших наукових та науково-методичних видань, найчастіше редколегія журналів та видань залишає відповідальність за зміст наукових праць за самими авторами, їх науковими керівниками, або за рецензентами.

Такий підхід до визначення пошуку та виявлення плагіату в творах та не діюча, здебільшого, в Україні система покарання за плагіат та академічну недоброчесність, в цілому, призводить, на сам перед, до легкого відношення до такого виду розкрадань і дає ґрунт для зростання шахрайства навіть в такій, здавалося б, інтелігентній і чесній сфері діяльності, як наука.

Підсумовуючи вище викладене потрібно підкреслити, плагіат є серйозною проблемою академічного сьогодення. Звісно в більшості випадків в Україні не діють механізми протидії виявлення плагіату та запобігання його друку та поширення, та закони по покаранню за академічну недоброчесність дуже м'які.

На нашу думку, для більш ефективної боротьби з плагіатом потрібно перевіряти усі наукові роботи, особливо наукові статті, задля унеможливлення множення «копипастів», привласнення чужих здобутків та отримання преференцій за рахунок чужого труда та інтелектуальної праці. На теперішній час склалась необхідність на законодавчому рівні створити дієвий механізм боротьби з академічною недоброчесністю та плагіатом.

Також треба не забувати про те, що ми можемо створювати своєю свідомою діяльністю: слідувати особистим моральним нормам та установкам для підтримання сприятливого середовища для формування академічно-доброчесного наукового суспільства. Тож всі учасники наукової діяльності та освітнього процесу, мають неухильно дотримуватися принципів академічної доброчесності. Вже зараз нам слід зрощувати свідомі та морально відповідальні молоді наукові кадри та підтримувати та поширювати принципи етики і культури в науковому суспільстві.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту»
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.
URL: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view>.
3. Fishman T. "We know it when we see it" is not good enough: toward a standard definition of plagiarism that transcends theft, fraud, and copyright. 4th Asia Pacific Conference on Educational Integrity (4APCEI). 28 - 30 September 2009, University of Wollongong NSW Australia. 2010, p. 1-4. URL: <http://ro.uow.edu.au/apcei/09/papers/37>.
4. University-wide Statement on Plagiarism.
URL: <https://www.plagiarism.admin.cam.ac.uk/what-plagiarism/universitys-definition-plagiarism>.

*Тимчак В. С.,
канд. екон. наук, асистент кафедри
соціальної медицини та організації охорони здоров'я,
Буковинський державний медичний університет*

*Триш В. І.,
канд. мед. наук, доцент кафедри урології,
Івано-Франківський національний медичний університет*

ОСОБЛИВОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Система вищої освіти в Україні характеризується наявністю низки проблем, що вимагає прийняття ефективних управлінських рішень. Однією з яких є дотримання академічної доброчесності всіма учасниками освітнього процесу в закладах.

Відповідно до ст. 42 Закону України «Про освіту» та ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1; 2]. Саме академічна доброчесність є складовою надання якісних освітніх послуг та основою іміджевої політики закладу.

Академічна доброчесність забезпечує отримання якісних знань та передбачає не тільки академічну свободу, але й відповідальність за кожне висловлене судження, оцінку, будь-який здійснений людиною вчинок. Університети здатні відігравати вирішальну роль у створенні нових етичних стандартів, єдиних для викладачів і студентів. Правила мають бути такими, щоб їх дотримання було корисно всім. Потрібно не тільки декларувати етичні цінності закладу, але й розробити механізм їхнього захисту. Кожен з учасників – адміністратор, викладач, студент повинні мати як обов'язки, так і визначені права для захисту власних поглядів та вчинків [3, с. 103]. В освітньому середовищі необхідно створювати

ефективну модель стосунків, яка має ґрунтуватися на основних цінностях академічної доброчесності.

Під академічною доброчесністю у Буковинському державному медичному університеті (БДМУ) вважають сукупність етичних принципів і правових норм поведінки учасників науково-освітнього процесу (під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності) для забезпечення якісної освіти та отримання вагомих наукових результатів шляхом повноцінного розвитку особистості, спроможної навчатися, викладати і проводити наукову та лікувальну діяльність, на основі загальнолюдських моральних принципів [4].

У Івано-Франківському національному медичному університеті (ІФНМУ) після обговорення та схвалення вченою радою у 2020 році затверджені наказом ректора положення про академічну доброчесність, про виявлення та запобігання академічного плагіату, а також кодекс академічної доброчесності, згідно якого кожен науково-педагогічний працівник та здобувач вищої освіти університету підписує декларацію про дотримання академічної доброчесності [5].

Міжнародним центром академічної доброчесності в Клемсонському університеті було розроблено документ «Фундаментальні цінності академічної доброчесності». В якому визначено академічну доброчесність як дотримання шести цінностей: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та відвага [6, с. 6]. Вважається, що їх дотримання надасть можливість всім учасникам освітнього процесу покращити свою поведінку та механізм етичного прийняття рішень.

У закладах вищої освіти, крім фундаментальних цінностей, затверджують основні правила та норми, які диктують загальні принципи поведінки та включають такі елементи, як: законність, етичність, особистий приклад, рівність, прозорість, незалежність, взаємодовіра, толерантність та інші. Дотримання яких залежить від усіх учасників освітнього процесу, сфери діяльності та внутрішньої політики закладу.

Внутрішня політика закладу вищої освіти – це фундамент подальшої співпраці, комунікативної взаємодії та інформаційного обміну, де всі учасники

освітнього процесу усвідомлюють значимість академічної діяльності та відповідальність за свої дії. Відповідно всі умови, які необхідно застосовувати в діяльності визначені в кодексі академічної доброчесності, кодексі етики та честі, положенні про систему антиплагіату, а також інших внутрішніх організаційних документах закладу. Всі учасники освітнього процесу мають бути залучені до розробки основних положень академічної доброчесності, оскільки це складний механізм взаємовідносин в науковому та освітньому середовищі.

Зміст політики і правил академічної доброчесності має бути донесений до кожного учасника освітнього процесу. Мають відбуватися заходи з підвищення кваліфікації викладачів і навчальні заходи для студентів (як в межах компонентів освітньої програми, так і додатково до неї). Студентам мають бути доступні консультації з питань академічного письма, уникнення порушень академічної доброчесності, процедур розгляду таких порушень, можливих видів академічної відповідальності, організовані окремо від навчальних занять. Гарним інструментом згуртування університетської спільноти навколо академічних цінностей є добровільне підписання студентами, аспірантами, викладачами, представниками адміністрації Декларації про дотримання академічної доброчесності. Прозорість і відкритий доступ до відповідної інформації – ключові умови розвитку інституційної культури академічної доброчесності [7].

Сучасна система академічної доброчесності в закладах вищої освіти є постійно діючим процесом над яким потрібно працювати усім учасникам освітнього процесу та удосконалювати механізми ефективної взаємодії. Саме дотримання основних принципів академічної доброчесності допоможе якісно надавати освітні послуги та підтримувати етичні цінності особистості.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Законодавство України* : база даних / Верх. Рада України. Дата оновлення: 08.08.2021.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 12.09.2021 р.).

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Законодавство України* : база даних / Верх. Рада України. Дата оновлення: 01.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 12.09.2021 р.).

3. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.; Таксон, 2016. 234 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view> (дата звернення 12.09.2021 р.).

4. Кодекс академічної доброчесності у БДМУ: офіц. веб-сайт БДМУ. URL: https://www.bsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/kodeks_academic_faith.pdf (дата звернення 11.09.2021 р.).

5. Академічна доброчесність у ІФНМУ: офіц. веб-сайт ІФНМУ. URL: <https://ifnmu.edu.ua/uk/publiczna-informatsiya/akademichna-dobrochesnit> (дата звернення 12.09.2021 р.).

6. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Fundam.czinnosti-Akad.dobroch_.pdf (дата звернення 15.09.2021 р.).

7. Як посилити політику доброчесності ЗВО? Академічна доброчесність. Інформаційний бюлетень Випуск №12, лютий 2021р. URL: <https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/Integrity-bulletin-12.pdf> (дата звернення 17.09.2021 р.).

*Ткачук Р. Л.,
д-р. техн. наук, доцент, начальник кафедри управління інформаційною безпекою,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА СПІЛЬНОТИ

У сьогоденнішньому світі інформаційних технологій, як ніколи, постає питання дотримання доброчесності, зокрема й академічної доброчесності, не тільки в наукових освітніх та творчих колах а й в інших сферах життєдіяльності. Це слово має лягти в основу виховання сучасної освіченої людини та бути її невід’ємною частиною до кінця її життя.

У статті 42 Закону України «Про Освіту» від 5 вересня 2017 р. ми маємо достатньо чітке і в той самий час достатньо об’ємне визначення: Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 16 Закону України «Про вищу освіту», система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти має забезпечувати «дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти» [2].

Проте, на превеликий жаль, приходиться констатувати що процеси імплементації європейських стандартів в царині доброчесності на своєму шляху нерідко зустрічають нерозуміння, а подекуди і несприйняття основних принципів та майбутніх переваг. Так державні органи та університети декларують прихильність до дотримання стандартів академічної доброчесності, проте, в реальності вони часто обмежуються лише імітацією. Така імітація призводить до

ще більшого поширення більш витончено прихованих практик недоброчесності, ніж до початку декларативного впровадження стандартів, на фоні більшого розуміння громадськості, що насправді відбувається, виховання в учнів та студентів цинізму, неправдивості та викривлених цінностей. Імітація може обдурити лише чиновників, які налаштовані на забезпечення імітації, та байдужих до реальної ситуації «партнерів», зацікавлених лише в грошовій складовій стосунків [3].

Такий стан справ багато в чому залежить від особистої культури як працівника так і загально прийнятих норм поведінки які існують в навчальному закладі, організації, установі на підприємстві.

Ставлення до проблеми академічної недоброчесності серед вчителів та викладачів сильно залежить від особистості, етичних принципів та цінностей особистості, наукового та освітнього рівня [3].

Академічна доброчесність в університетах різного обсягу студентів часто залежить від існування / неіснування у ЗВО кодексів честі [4].

Проблема порушення академічної доброчесності є негативним феноменом не тільки для нашої країни, але й має місце практично всюди і проявляється у різних формах та з різною частотою. Кожна спільнота окреслює свої правила боротьби з цим негативним явищем, звісно ж беручи за основу державні законодавчі документи та адаптуючи до власних реалій. Однією з таких академічних спільнот є Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Серед нормативних документів, які регламентують діяльність закладу вищої освіти є і такі що стосуються академічної доброчесності [5–7]. Серед яких окремо виділяються норми академічної доброчесності та корпоративної культури для різних категорій університетської спільноти, зокрема для адміністрації, науково-педагогічних і наукових працівників, здобувачів вищої освіти та допоміжного персоналу [7]. Отже

таким чином пропагуються етичні стандарти для усіх категорій університетської спільноти, виробляється корпоративна культура.

Висновок

Незважаючи на широко розрекламовану компанію, щодо дотримання академічної доброчесності, яка знайшла своє підкріплення в низці законодавчих, нормативних та відомчих документі, в сучасному інформатизованому суспільстві ще має місце академічна нечесність у різних її проявах. Ця проблема закладалась у людській свідомості впродовж тривалого часу коли скопіювати працю свого колеги, підлеглого чи видати за своє – роботу написану задовго до свого дня народження чи на іншому континенті було цілком прийнятним та рідко осуджуваним явищем. Такий стан справ карбувався в підсвідомості та проявлявся в загальноприйнятій культурі поведінки, як окремої людини так і організації зокрема. І лише відносно недавно, а особливо приємно що у нас, звернули увагу на такий негативний феномен як академічна нечесність, що блокує позитивний поступ суспільства, організації та особистості – заставляючи ходити по колу. виправити ж цю ситуацію тільки за допомогою декларацій, попереджень, покарань є вкрай важко а іноді й неможливо. Тому, на мою думку, академічна доброчесність має входити невід’ємною складовою в корпоративну культуру організації незалежно чи це навчальний заклад, чи наукова установа, чи підприємство; незалежно чи це державна чи приватна форма власності. Адже тільки за умови органічної інтеграції академічної доброчесності в корпоративну культуру ми можемо сподіватися на беззастережне та повне її дотримання та позитивних змін у якості життя та комунікацій.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про Освіту» від 5 вересня 2017 р. Стаття 42 «Академічна доброчесність». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf>.

2. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту».
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

3. Аналітична записка академічна доброчесність аналітичний звіт та рекомендації. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/Analitychna-zapyska-akademichna-dobrochesnist.pdf>.

4. Кодекси честі у боротьбі за академічну доброчесність – думка професорів Центру академічної доброчесності.
URL: <https://saiup.org.ua/resursy/pryntsypova-borotba-za-akademichnu-dobrochesnist-dumka-profesoriv-tsentru-akademichnoyi-dobrochesnosti/>.

5. Положення про організацію освітнього процесу у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності. https://ubgd-my.sharepoint.com/:b:/g/personal/nmz_ldubgd_edu_ua/EWnsojOfNrBOg5WxjPD5TicBJUdPZ7KMX9x-Q5na9_20XA?e=RQHmTl.

6. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності.
URL: https://ubgd-my.sharepoint.com/:b:/g/personal/nmz_ldubgd_edu_ua/EXAZqAQBSOxPhj7XgShszMoB56SPx3NgrqJ2vtEZ-rHBag?e=50loiW.

7. Кодекс академічної доброчесності та корпоративної культури Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.
URL: https://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/1_nmz/nakazy/kodeks_akademichnoyi_dobrochesnosti_ta_korpo.pdf.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ВИМОГИ СЬОГОДЕННЯ

Сучасні викладачі та педагоги дуже часто думають, що поняття академічної доброчесності стосується виключно тих людей, котрі працюють над дослідженнями та різноплановою науковою роботою. В реальності ж поняття академічної доброчесності пов'язано як з наукою роботою, так і з освітньою діяльністю, і з творчістю. Тому цілком свідомо можна стверджувати, що поняття академічної доброчесності стосується буквально кожного з нас. Академічна доброчесність є поняттям загальноприйнятим у розвинутих країнах сучасного світу. З одного боку, його узагальненість дозволяє охопити різні сфери академічного життя, де кожному з учасників відведена його унікальна роль та, відповідно, права, обов'язки та відповідальність. Із іншого боку, така всеохопність може стати загрозою у тих культурних реаліях, де з тих чи інших причин академічна культура та правила поведінки або ще не сформувалися, або були втраченими чи знищеними.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього, науково-освітнього процесів під час навчання, викладання та провадження наукової, творчої діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових і творчих досягнень [2].

З швидким розвитком комп'ютерних та інформаційних технологій наприкінці ХХ століття і на початку ХХІ століття в українському освітньому та науковому середовищах з академічною доброчесністю склалася катастрофічна ситуація. Те саме стосується і питання перевірки студентських та наукових робіт на наявність плагіату та самоплагіату. Крім того, це стосується як шкільних рефератів, так і

наукових статей та дисертаційних досліджень. Слід також зазначити, що ще у далеких 00-х саме Бухарестською Декларацією у Європейському регіоні визначено було ключові цінності академічного середовища, серед яких зокрема [1, с. 13]:

– виховання чесності потрібно починати спочатку в самому собі, і лише наступними кроками поширювати її для всіх інших членів як національної, так і міжнародної академічної спільноти (студентів, викладачів, аспірантів), у будь-який спосіб уникаючи будь-яких форм обману, (а також брехні, шахрайства, крадіжки) або інших довільних форм такої поведінки, що погано впливають як на якість академічних та творчих ступенів, так і на рівень наукових та студентських робіт загалом;

– довіряти всім без винятків членам академічної спільноти. Така довіра є основою нормальної та адекватної робочої обстановки, що формує вільний обмін ідеями, створює простір для творчості та індивідуального розвитку поміж всіма учасниками наукових та освітніх процесів;

– забезпечити справедливість (а саме передбачуваність, прозорість і чіткість та розумні очікування) у викладанні для студентів та школярів, у наукових дослідженнях, кар'єрному зростанні та інших починаннях, пов'язаних зі здобуттям та присвоєнням наукових та педагогічних ступенів. Справедливість тут має ґрунтуватися на законних, прозорих, справедливих, передбачуваних, послідовних і об'єктивних критеріях оцінювання. Така оцінка має важливе значення для встановлення довіри між викладачами та студентами;

– забезпечити здійснення обміну ідеями з науковцями-колегами та студентами чи і аспірантами, беручи за основу взаємну повагу (самоповагу в тому числі), яку поділяють всі без винятків учасники академічної спільноти, незалежно від їхнього ієрархічного статусу та посади. Повага до себе проявляється як вміння

стикатися з проблемами цілісно, а повага до інших – як необхідність оскаржувати, тестувати і доопрацьовувати ідеї.

– розуміти та здійснювати відповідальність до всіх членів академічної спільноти, що дозволяє забезпечити як здатність протистояти злочинам, чинити опір негативному тиску і слугувати позитивним прикладом для інших, так і підзвітність і вільне вираження наукових та педагогічних поглядів.

Однак дослідники зазначають, що не зважаючи на декларації та інші офіційні документи, проблема академічної недоброчесності досі процвітає у всіх без винятку країнах світу, а також демонструє стійку тенденцію до зростання кількості випадків. У нашій державі на сьогоднішній день академічна недоброчесність – поширене явище, що часами набуває занадто великих масштабів. Саме тому у збірнику нормативних документів Національного університету «Львівська політехніка» та у кодексі корпоративної культури Національного університету «Львівська політехніка» (2020 рік) прописано загальні положення процесу проведення перевірки на плагіат кваліфікаційних робіт студентів, рукописів дисертацій та монографій, а також рукописів статей [3, с. 282]:

1. Перевірка кваліфікаційних бакалаврських та магістерських робіт студентів, текстів дисертацій та монографій, статей, поданих до публікування у періодичних наукових виданнях та інших виданнях на антиплагіат здійснюється за допомогою обраних Інтернет-сервісів, використання яких регламентується відповідними наказами та угодами університету. Серед них: сервіс Unichcek (<https://unichcek.com>), система StrikePlagiarism (<http://strikeplagiarism.com>). Також дозволяється застосовувати інші доступні методи перевірки на плагіат, зокрема використання перевірки внутрішнього архіву кафедри.

2. Антиплагіатну перевірку здійснюють призначені відповідальні особи на жодній кафедрі та спеціалізованій вченій раді.

3. Таке тестування поданих робіт може здійснюватись на основі внутрішньої бази документів університету а також і відкритих та доступних Інтернет-ресурсів.

4. За підготовку файлу роботи для перевірки на антиплагіат відповідає автор цієї роботи.

5. За створення облікових записів в Інтернет – сервісах відповідає Центр інформаційного забезпечення. Облікові записи викладачів та студентів створюються на основі адрес електронної пошти з доменом @lrpu.ua за поданнями від керівників чи уповноважених осіб, які відповідають за організацію перевірки наукових та студентських робіт на академічний плагіат;

6. Під час підготовки електронного файлу роботи не дозволяється використовувати будь-які доступні методи обманювання сервісів перевірки на академічний плагіат:

- наприклад заміна текстових символів на візуально ідентичні зображення;

- заміна окремих букв кириличного алфавіту на аналогічні за написанням букви будь-якого іншого алфавіту.

7. Уповноважена особа після отримання електронних файлів (диплому, дисертації, монографії чи наукової праці) від авторів проводить перевірку на академічний плагіат за наступною процедурою:

- ідентифікується в Інтернет-сервісі для перевірки на плагіат в свій особистий електронний кабінет;

- завантажує файли робіт (диплому, дисертації, монографії чи наукової праці) на сервер Інтернет-сервісу через відповідний Веб-інтерфейс;
- перевіряє завантажені файли робіт (диплому, дисертації, монографії чи наукової праці) із внутрішньою базою документів кафедри та університету;
- зберігає на локальних носіях свого робочого ПК розширені електронні звіти щодо результатів пройденої перевірки, у яких міститься інформація про відсоток унікальності поданих робіт. [3, с. 283]

Висновок. Академічним спільнотам вищих навчальних закладів та науковим установами нашої держави необхідно розробити та чітко сформулювати процедури дотримання і запровадження академічної доброчесності, суворо їх дотримуватися, аналізувати їх якість та постійно оновлювати згідно викликів сучасності.

Інститути, коледжі та університети повинні не просто ухвалити кодекси честі, етики та гідності чи корпоративної культури поведінки, а й розробити конкретні програми для забезпечення академічної доброчесності серед викладачів, науковців, студентів, аспірантів.

Провідну роль має отримати саме інституційний діалог, проте потрібно продовжувати і загальнонаціональну дискусію на тему академічної доброчесності. Нам всім слід більше популяризувати Етичний кодекс вченого як дорожню карту академічної доброчесності та мотивувати науковців та педагогічних працівників будувати свою кар'єру за показаними в ньому принципами.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах : методичні рекомендації / автори-укладачі: О. Боженко, Ю. Корян, М. Федорець ; редколегія: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузева, Я. Є. Сошинська, О. М. Бруй ; Науковотехнічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного

університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» ; Українська бібліотечна асоціація. Київ : УБА, 2016. Електрон. вид. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). 117 с.

2. Amigud, A. (2013). Institutional level identity control strategies in the distance education environment: A survey of administrative staff. *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 14(5), 127-143.

3. Організаційне та кадрове забезпечення освітнього процесу: збірник нормативних документів НУ «Львівська політехніка» / за ред. Ю.Я. Бобала. Львів. В-во Львівської політехніки, 2018. 392с.

*Якубівський І. Є.,
д-р. юрид. наук, доцент,
професор кафедри цивільного права та процесу,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ПЛАГІАТ В АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ ТА АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ: ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ

Законодавство України у сфері авторського права до видів порушень суб'єктивних авторських прав відносить плагіат (підпункт «в» ст. 50 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» [1]). Водночас, ч. 6 ст. 69 ЗУ «Про вищу освіту» [2] закріплено поняття «академічний плагіат». У зв'язку із цим постає питання про співвідношення між зазначеними поняттями.

Відповідно до пп. «в» ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права», плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору.

Із цього визначення вбачаються такі ознаки плагіату в авторському праві:

1) плагіат є порушенням особистих немайнових прав автора. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 14 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», до особистих немайнових прав автора належить право вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо.

2) об'єктивну сторону цього порушення становлять дії особи з оприлюднення (опублікування) твору. Визначення понять «оприлюднення» та «опублікування» наведено у ст. 1 ЗУ «Про авторське право і суміжні права». Оприлюднення твору може полягати в його опублікуванні, публічному виконанні, публічному показі, публічному сповіщенні, тощо;

3) оприлюднення (опублікування) твору здійснюється під іменем особи, яка не є автором цього твору. Тобто суть плагіату полягає у присвоєнні однією

особою (порушником, плагіатором) авторства на твір, який насправді є результатом творчої діяльності іншої особи. При плагіаті особа, яка його вчиняє, намагається видати чужий твір за свій. З точки зору закону така дія в будь-якому разі є неправомірною, оскільки право авторства як особисте немайнове право належить виключно автору твору і є невідчужуваним;

4) плагіат може стосуватися лише об'єкта авторсько-правової охорони – твору в цілому чи окремої частини. Приблизний перелік творів, які охороняються авторським правом, передбачено ст. 8 ЗУ «Про авторське право і суміжні права». В судовій практиці вироблено позицію, що назва твору, фрази, словосполучення та інші частини твору, які можуть використовуватися самостійно, підлягають охороні як об'єкт авторського права тільки у тому випадку, коли вони є результатом творчої діяльності автора і є оригінальними [3].

При розкритті змісту плагіату в авторському праві потрібно враховувати, що згідно із ч. 3 ст. 8 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», передбачена цим Законом правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі. Зазначимо, що такий підхід закріплено в Договорі ВОІВ про авторське право (ст. 2) [4], в якому бере участь Україна. Тобто авторське право охороняє лише форму твору, а не його зміст. Відповідно, запозичення з чужого твору елементів, які не користуються авторсько-правовою охороною (ідеї, теорії, концепції, методи, тощо), не може розглядатися як порушення авторського права, в тому числі як плагіат.

Звісно, що такий варіант законодавчого регулювання є неефективним для творів науки, цінність яких визначається, насамперед, змістом отриманих результатів дослідження. У літературі запропоновані різні варіанти вирішення цієї проблеми. Так, у дисертаційному дослідженні Р. Денисової зроблено висновок про те, що предметом охорони засобами авторського права є твір науки як сукупність

елементів форми та змісту [5, с. 16]. У свою чергу, А. Штефан стосовно наукових творів пропонує розмежовувати юридично байдужі елементи (тема твору; методи наукового дослідження (пізнання), що існували до проведення дослідження; матеріали, які існували чи були відомі до проведення дослідження) та юридично значимі елементи форми вираження наукового твору, на які поширюється авторсько-правова охорона (мова твору; результати дослідження у вигляді гіпотез, аргументів, доводів, міркувань, висновків, пропозицій, рекомендацій, інших здобутків, одержаних автором в ході проведення дослідження та/або як наслідок його здійснення) [6, с. 76].

По своїй суті наведені пропозиції є слушними, проте їх реалізація вимагає внесення відповідних змін у законодавство про авторське право і врахування положень Договору ВОІВ про авторське право. Відтак, у національному законодавстві було втілено інший варіант – закріплення у прийнятому в 2014 р. ЗУ «Про вищу освіту» поняття «академічний плагіат». Зазначимо, що законодавча дефініція цього поняття була дещо змінена у 2017 р. і в чинній редакції передбачає, що академічний плагіат – оприлюднення (часткове або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворенню опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства.

З наведеного визначення вбачається, що академічний плагіат може мати дві форми прояву: 1) оприлюднення під своїм іменем чужих наукових (творчих) результатів; 2) відтворення чужих текстів без зазначення авторства.

Щодо першої позиції, то поняття «науковий результат» закріплено у ст. 1 ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність» – нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації [7]. Зазначене визначення дозволяє в даному випадку вести мову про академічний плагіат у разі присвоєння авторства щодо змісту наукового результату іншої особи. Але, з іншого боку, нове наукове знання як таке не є твором

в авторсько-правовому розумінні, а, відтак, присвоєння авторства на нього не може вважатися плагіатом відповідно до ЗУ «Про авторське право і суміжні права».

Друга форма академічного плагіату передбачає відтворення особою опублікованого тексту (оприлюднених творів мистецтва) іншого автора без зазначення авторства. Дана форма академічного плагіату є близькою до плагіату в розумінні авторського права. Так, відповідні результати наукового дослідження можуть бути виражені в монографії, дисертації, науковій статті, виступі на конференції, тощо. Перелічені об'єкти охороняються авторським правом, а, відтак, присвоєння авторства на них особою, яка насправді не є їх автором, можна вважати плагіатом в розумінні ЗУ «Про авторське право і суміжні права».

Слушною є позиція Г. О. Ульянової, яка наголошує, що визначення академічного плагіату потребує уточнення, оскільки плагіатом може бути визнано відтворення тексту без відповідного посилання на автора та джерело походження під іменем особи, яка не є його автором [8, с. 215–216].

Отже, проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що на даний час в законодавстві України вживаються два відносно автономні поняття: «плагіат» – в законодавстві про авторське право і «академічний плагіат» – в законодавстві про освіту і науку. Академічний плагіат не можна розглядати як різновид плагіату в авторсько-правовому розумінні. З позиції логіки ці поняття знаходяться у відношенні перетину (перехрещування), оскільки не будь-який академічний плагіат є плагіатом в авторсько-правовому розумінні, так само як і не кожен авторсько-правовий плагіат є академічним плагіатом.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.
2. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

3. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text>.

4. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text.

5. Денисова Р. О. Право інтелектуальної власності на твір науки (авторсько-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків: НЮА ім. Я. Мудрого, 1999. 19 с.

6. Штефан А. Науковий плагіат: співвідношення використання ідеї та форми вираження твору. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 4. С. 68–79.

7. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

8. Ульянова Г. О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату : дис. ... докт. юрид. наук. Одеса: НУ «ОЮА», 2015. 433 с.

**ОПУБЛІКОВАНІ ТЕЗИ ТА ЕСЕ, А ТАКОЖ РОЗМІЩЕНІ НА ВЕБ-
СТОРІНКАХ МАТЕРІАЛИ НАДАЮТЬСЯ НА ІСНУЮЧИХ УМОВАХ І В
НАЯВНІЙ ФОРМІ**

Організатори Стажування не гарантують, що веб-сторінки будуть доступні постійно і вільні від помилок. Організатори Стажування не несуть відповідальності за будь-які прямі, непрямі, фактичні чи побічні збитки, упущену вигоду, тимчасове припинення діяльності, що виникло в результаті неправомірного використання опублікованих матеріалів, у тому числі і у випадку, коли Організатори Стажування були поінформовані про можливість таких збитків.

За достовірність викладених фактів, цитат та інших відомостей відповідальність несе автор.

Організатори Стажування не здійснюють і не можуть здійснювати перевірку інформації, даних, викладених авторами в тезах, есе і не несуть відповідальності за зміст такої інформації. В разі порушення авторами прав інших осіб, Організатори Стажування має право у будь-який час на свій розсуд видалити публікацію.